Vlaamse Regering
Jan Jambon
Minister-president van de Vlaamse Regering
Vlaams minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur, ICT en Facilitair Management

OMGEVINGSANALYSE

Bijlage bij de Strategische Visienota Cultureel Erfgoed 2021 / 31.03.2021

INHOUD

	INLEIDING	3
1	TRAJECT NAAR DE STRATEGISCHE VISIENOTA CULTUREEL ERFGOED	4
2	WAT BETEKENT CULTUREEL ERFGOED EN CULTUREEL-ERFGOEDWERKING?	6
3	WELK BELEID VOERT DE VLAAMSE OVERHEID?	8
4	WIE IS BEZIG MET CULTUREEL ERFGOED EN CULTUREEL-ERFGOEDWERKING?	10
4.1	Collectiebeherende organisaties: musea, culturele archieven en erfgoedbibliotheken	12
4.2	Dienstverlenende organisaties	18
4.3	Werkplaats Immaterieel Erfgoed	22
4.4	Andere gesubsidieerde erfgoedactoren	23
4.5	Ondersteuning van de cultureel-erfgoedwerking door de Vlaamse overheid	24
4.6	Analyse beleidsrelevante data gesubsidieerde organisaties: financiën en personeel	30
5	ANDERE INSTRUMENTEN BINNEN HET VLAAMSE CULTUREEL-ERFGOEDBELEID	42
5.1	Impulsreglementen	42
5.2	Topstukkendecreet en fonds	42
5.3	Instrumenten in het immaterieel-erfgoedbeleid	44
5.4	Erfgoeddatabanken	45
6	BEHEER VAN DE COLLECTIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP EN DE EIGEN INSTELLINGEN	47
6.1	Collectie Vlaamse Gemeenschap	47
6.2	Eigen instellingen	48
7	INTERNATIONALE KADERS EN TENDENSEN	50
7.1	Internationale kaders	50
7.2	Internationaal aanvaarde deontologische codes	51
7.3	Internationale tendensen	51
8	ERFGOEDBELEID VAN ANDERE OVERHEDEN	55
8.1	Steden, gemeenten en de Vlaamse Gemeenschapscommissie	55
8.2	Provincies	56
8.3	Federale overheid	57
9	CULTUURBREED BELEID EN ANDERE BELEIDSDOMEINEN	58

INLEIDING

Deze omgevingsanalyse is een bijlage bij de Strategische Visienota Cultureel Erfgoed (2021). De bijlage brengt het onderwerp van de visienota in kaart: cultureel erfgoed, cultureel-erfgoedwerking, de cultureel-erfgoedsector en het bredere cultureel-erfgoedveld. De omgevingsanalyse beschrijft de beleidscontext die de sector en het veld mee vormen, zowel op internationaal als Vlaams niveau. De focus ligt daarbij op het Cultureelerfgoeddecreet en de organisaties die vanuit dit decreet ondersteund worden, wat ook de prioritaire doelgroep van de strategische visienota is. Ze beschrijft ook de verhouding tussen de verschillende bestuursniveaus.

De omgevingsanalyse in deze bijlage actualiseert de eerdere omgevingsanalyse uit 2016, die deel uitmaakte van de conceptnota 'Naar een duurzame cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen. Een langetermijnvisie voor cultureel erfgoed en cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen'.

De omgevingsanalyse bestaat uit 9 onderdelen:

1. **'Traject naar de Strategische Visienota Cultureel Erfgoed'** schetst de voorbereiding van de visienota en het overleg dat plaatsvond;
2. **'Wat betekent cultureel erfgoed en cultureel-erfgoedwerking'** gaat in op wat die begrippen omvatten;
3. **'Welk beleid voert de Vlaamse overheid'** situeert de beleidscontext en geeft de taken weer die de Vlaamse overheid opneemt voor cultureel erfgoed.
4. **'Wie is bezig met cultureel erfgoed en cultureel-erfgoedwerking?'** zoomt in op wie deel uitmaakt van de sector en de ondersteuning die het Cultureelerfgoeddecreet biedt aan de sector;
5. **'Andere instrumenten binnen het Vlaamse cultureel-erfgoedbeleid'** geeft een overzicht van de andere instrumenten binnen het Vlaamse cultureel-erfgoedbeleid (impulsreglementen, Topstukkendecreet, instrumenten binnen het immaterieel erfgoedbeleid, en het instrument van de Erfgoeddatabanken);
6. **'Beheer van de Collectie van de Vlaamse Gemeenschap en de eigen instellingen'** gaat in op het beheer van de eigen collectie en instellingen van de Vlaamse Gemeenschap;
7. **'8Internationale kaders en tendensen'** licht de belangrijkste internationale kaders, internationaal aanvaarde deontologische codes en tendensen toe waarop het cultureel-erfgoedbeleid, en specifiek het Cultureelerfgoeddecreet, zich aligneert;
8. **'Erfgoedbeleid van andere overheden'** duidt de rol en afstemming met andere overheden (steden en gemeenten, provincies en de federale overheid);
9. **'Cultuurbreed beleid en andere beleidsdomeinen'** verwijst ten slotte naar de raakvlakken tussen en ondersteuning vanuit het cultuurbrede beleid en andere beleidsdomeinen.

1 TRAJECT NAAR DE STRATEGISCHE VISIENOTA CULTUREEL ERFGOED

Analyse van de uitdagingen

Het departement Cultuur, Jeugd en Media startte in 2020 een traject naar de nieuwe Strategische Visienota Cultureel Erfgoed. Het departement bracht daarbij de uitdagingen voor de cultureel-erfgoedsector in kaart. Het traject vertrok van het Beleidsadvies en de Sectoranalyse die de Adviescommissie Cultureel Erfgoed en de voorzitters en ondervoorzitters van de beoordelingscommissies in het najaar van 2019 opstelden. Op die manier bouwde het departement verder op de inzichten uit de grote ronde 2019-2023, waarbij voor de eerste keer zo goed als alle deelsectoren gezamenlijk een dossier indienden (met uitzondering van de regionale dienstverlenende rollen, zie verder).

Het departement en FARO, het Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed, formuleerden in het voorjaar van 2020 aanvullingen en bedenkingen bij het Beleidsadvies en de Sectoranalyse. Na onderlinge afstemming resulteerde dat in een werkdocument met voorlopige bevindingen[1].

Over de voorlopige bevindingen ging het departement vanaf mei 2020 in dialoog met de verschillende deelsectoren uit de cultureel-erfgoedsector. Alle erkende en gesubsidieerde organisaties werden via die weg bevraagd. Aanvullend voerde het departement ook thematische gesprekken over internationaal beleid, digitaal beleid, immaterieel erfgoed en depotbeleid.

Op basis van die gesprekken werd een nieuw document[2] opgesteld met de analyse van de uitdagingen. Ter afronding organiseerde het departement, in samenspraak met de belangenbehartiger OCE, op 9 en 15 oktober 2020 een gezamenlijk overleg met vertegenwoordigers van alle deelsectoren om de analyse van de uitdagingen en de resterende vragen en knelpunten te bespreken.

In het najaar van 2020 volgde nog een versneld traject voor de bevindingen over de ronde regionale dienstverlenende rollen 2021-2026, waarover de Vlaamse Regering eind september 2020 een subsidiebeslissing nam. De Adviescommissie actualiseerde haar Beleidsadvies op basis van die aanvraagronde en de genomen beslissing. Op basis van die actualisatie gingen de cultureel-erfgoedcellen, FARO en het departement in gesprek om het document met 'voorlopige bevindingen' verder aan te scherpen voor wat betreft de regionale dienstverlening.

Daarnaast zijn in het najaar van 2020 en begin 2021 nog gesprekken gevoerd met andere beleidsdomeinen zoals Toerisme, Onroerend erfgoed en Digitaal Archief Vlaanderen (een dienstverlening binnen het Facilitair Bedrijf van de Vlaamse overheid), en gesprekken met sectorvertegenwoordigers zoals de Vlaamse interuniversitaire raad over academisch erfgoed. Het

---

[1] WERKDOCUMENT -Voorlopige bevindingen ivm omgevingsanalyse en uitdagingen voor Strategische Visienota Cultureel Erfgoed 2021 – 19 mei 2020
[2] WERKDOCUMENT –Synthese van de uitdagingen, op basis van de voorlopige bevindingen en feedback uit de deelsectoren – 2 oktober 2020

departement koppelde in die periode ook terug met interne adviesorganen (Adviescommissie cultureel erfgoed, Expertencommissie Immaterieel Erfgoed en Topstukkenraad).

Voor de ondersteuning van het traject sloot het departement een samenwerkingsovereenkomst met FARO voor bijkomend onderzoek rond drie thema's: depotuitdagingen; internationale tendensen; en meerstemmigheid, inclusie en diversiteit. FARO finaliseerde drie rapporten met hun bevindingen en bezorgde de ontwerprapporten aan het departement rond het jaareinde van 2020.

Het departement voerde in 2020 parallel een traject samen met het agentschap Onroerend Erfgoed ter voorbereiding van de invulling van de regierol voor een afgestemd depotbeleid. Dat resulteerde in een Beleidsvoorbereidend rapport 'Regierol voor een afgestemd depotbeleid voor cultureel en onroerend erfgoed. Landschapsschets en -analyse, en visievorming' (09 februari 2021).

De uitdagingen die naar voren kwamen uit de gesprekken met andere beleidsdomeinen, sectorvertegenwoordigers, en de bijkomende analyses zijn meegenomen in de globale analyse van de uitdagingen. Hiermee werd ook rekening gehouden bij het bepalen van beleidsprioriteiten in deze Strategische Visienota Cultureel Erfgoed. Het departement publiceert op zijn website nog een afzonderlijk document, waarin de analyse van de uitdagingen in meer detail beschreven wordt. Een verdere bekendmaking van de bijkomende analyse die in samenwerking met FARO gebeurden, wordt nog bekeken. Het departement en het agentschap Onroerend Erfgoed maken in 2021 de gedeelde analyse van de uitdagingen, de beleidsvisie, de invulling van de regierol voor een afgestemde depotbeleid en het instrumentarium dat ondersteuning kan bieden, nader bekend.

Bepalen van de beleidsprioriteiten

Op basis van de bevindingen in het doorlopen traject in 2020 volgde het bepalen van de prioriteiten voor de Strategische Visienota, gekoppeld aan het eigenlijke schrijfproces. Dit gebeurde in nauwe samenspraak tussen het departement en het kabinet Cultuur. Het Regeerakkoord 2019-2024 en de Beleidsnota Cultuur 2019-2024 speelden een cruciale rol bij het maken van keuzes en het leggen van accenten in de nieuwe Strategische Visienota Cultureel erfgoed (2021). Daarnaast bood de conceptnota van de Vlaamse Regering 'Naar een duurzame cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen. Een langetermijnvisie voor cultureel erfgoed en cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen (maart 2016)' een referentiekader waaraan de analyse van de uitdagingen en de beleidsaccenten getoetst konden worden. De visie in die conceptnota hield rekening met de actuele ontwikkelingen in de samenleving, de noden van en uitdagingen voor het cultureel-erfgoedveld en internationale ontwikkelingen. De conceptnota kwam tot stand na een participatief beleidstraject.

Het resultaat van dit traject is de Strategische Visienota Cultureel Erfgoed (2021) van Jan Jambon, Minister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur, ICT en Facilitair Management. De visienota zelf geeft de doelstellingen, beleidsprioriteiten en verwachtingen van zijn cultureel-erfgoedbeleid weer en situeert de uitdagingen waarop de prioriteiten gebaseerd zijn. De bijlage bij de visienota omvat deze omgevingsanalyse.

2 WAT BETEKENT CULTUREEL ERFGOED EN CULTUREEL-ERFGOEDWERKING?

Het Cultureelerfgoeddecreet van 2017 omschrijft cultureel erfgoed als 'roerende en immateriële culturele uitingen die gemeenschappelijke betekenissen en waarden krijgen binnen een actueel referentiekader en die worden doorgegeven over generaties heen'. Cultureel-erfgoedwerking omschrijft het decreet als 'het geheel van taken en processen dat een kwaliteitsvolle zorg voor en omgang met cultureel erfgoed garandeert'.

Het decreet specificeert de basistaken van cultureel-erfgoedwerking als 5 functies:

- herkennen en verzamelen;
- behouden en borgen;
- onderzoeken;
- presenteren en toeleiden;
- participeren.

Voor verdere toelichting bij de verschillende facetten van cultureel erfgoed en cultureel-erfgoedwerking wordt verwezen naar de Memorie van Toelichting bij het decreet en naar de conceptnota uit 2016. Met name de conceptnota geeft een uitgebreide analyse van de concepten en basisprincipes. Die documenten geven ook een beeld van de steeds verdere integratie van de regelgeving rond cultureel-erfgoedwerking sinds het einde van de vorige eeuw. Het decreet van 2017 presenteerde voor het eerst een geïntegreerd kader voor het geheel van cultureel-erfgoedwerking en voor alle types cultureel-erfgoedorganisaties.

Deze omgevingsanalyse beperkt zich tot enkele belangrijke aspecten.

Cultureel erfgoed wordt omschreven als 'roerende en immateriële uitingen', om het te onderscheiden van onroerend erfgoed. Cultureel en onroerend erfgoed behoren binnen de Vlaamse context immers tot verschillende beleidsdomeinen, die ook beheerd worden door verschillende ministers. Onroerend erfgoed is een gewestmaterie, cultureel erfgoed is een gemeenschapsmaterie.

Zoals de conceptnota uit 2016 aangeeft, manifesteert cultureel erfgoed zich steeds via een 'drager' of 'uiting'. Bij roerend erfgoed is de drager 'materieel': bv. schilderijen, machines, documenten of boeken. Die materiële drager is evenwel niet noodzakelijk 'vast'. Digitaal of gedigitaliseerd erfgoed kan bijvoorbeeld doorgaans zonder kwaliteits- of betekenisverlies overgedragen worden op andere dragers. Bij immaterieel erfgoed (tradities, gebruiken, gewoontes …) is de 'drager' de cultureel-erfgoedgemeenschap zelf, die het erfgoed 'belichaamt' – het levend houdt en doorgeeft.

Uit het traject ter voorbereiding van de strategische visienota 2021 blijkt dat er onduidelijkheden blijven over de grenzen van wat cultureel erfgoed precies is - of kan zijn. Die onduidelijkheden

stellen zich niet zozeer in de zorg voor (roerende) collecties, maar vooral in het omgaan met het erfgoed en in de link met het historische geheugen en herinnering. Zeker in het onderzoek en de publieksgerichte werking is de verhouding tussen cultureel-erfgoedwerking en verwante disciplines als onroerend erfgoed en (academische) geschiedschrijving niet altijd scherp, wat soms leidt tot onduidelijkheid over de invulling van 'immaterieel erfgoed'. Zoals aangegeven in de Strategische Visienota moet dat verder uitgeklaard worden (zie Strategische Visienota Cultureel Erfgoed, 'II - 1.2. Ontwikkelen langetermijnvisie').

3 WELK BELEID VOERT DE VLAAMSE OVERHEID?

Cultureel erfgoed is een 'gemeen' goed. Cultureel-erfgoedwerking is een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid. Om ons cultureel erfgoed vandaag een plaats en betekenis te geven en om het te kunnen doorgeven aan toekomstige generaties voert de Vlaamse overheid voor Vlaanderen een cultureel-erfgoedbeleid. Aangezien het een gemeenschapsmaterie betreft, voert de Vlaamse overheid ook een beleid voor cultureel-erfgoedwerking in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, in zoverre het gaat om Nederlandstalige organisaties. Voor dit beleid is de Vlaamse Gemeenschapscommissie een belangrijke partner. De Vlaamse Gemeenschap is niet bevoegd voor tweetalige of Franstalige organisaties in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest.

De Vlaamse overheid voorziet in wettelijke kaders en instrumenten om kwalitatieve erfgoedwerking te garanderen, voor verschillende types cultureel erfgoed en cultureel-erfgoedgemeenschappen. Daarmee zet ze in op het geheel van processen en procedures die een kwaliteitsvolle zorg voor en omgang met het cultureel erfgoed garanderen en komt ze ook tegemoet aan een aantal internationale verplichtingen en verantwoordelijkheden. Vlaanderen is immers niet geïsoleerd en houdt rekening met internationale organisaties en beleidskaders zoals de Europese Unie (EU), Raad van Europa en UNESCO die meer en meer (aspecten van) het cultuurbeleid beïnvloeden. Binnen die internationale context werkt de Vlaamse overheid operationeel samen met de andere gemeenschappen en gewesten, de federale overheid en internationale overheden en organen.

Het cultureel-erfgoedbeleid van de Vlaamse overheid is een relatief jong beleid, dat zich vanuit de diverse deelsectoren en geïnspireerd door internationale kaders en voorbeelden gaandeweg ontwikkelde aan de hand van opeenvolgende decreten en flankerende maatregelen. Het beleid en bijhorend instrumentarium zetten in op 4 taken:

- **Beschermen**
  Beschermen omvat het identificeren van cultureel erfgoed met uitzonderlijke betekenis en het nemen van gerichte maatregelen om dat te bewaren en te behouden. Dit gebeurt in hoofdzaak via het Topstukkendecreet. Aansluitend staat de Vlaamse Gemeenschap ook in voor het uitvoeren van de EU-richtlijn die een vergunningsplicht oplegt voor het buiten de EU brengen van bepaalde categorieën van cultuurgoederen.

- **Borgen**
  Borgen is het actief in stand houden, laten evolueren, en doorgeven aan volgende generaties van immaterieel erfgoed. Dit gebeurt door cultureel-erfgoedgemeenschappen zelf, de beoefenaars of dragers van immaterieel erfgoed. Sinds 2010 voert de Vlaamse overheid een actief immaterieel-erfgoedbeleid. De visienota 'Een beleid voor het borgen van immaterieel cultureel erfgoed in Vlaanderen' uit 2010 zette de krijtlijnen uit voor de uitbouw van een vernieuwend beleid, gestoeld op de UNESCO-Conventie 2003 voor het borgen van immaterieel cultureel erfgoed. Momenteel loopt een traject voor het actualiseren van de tekst. Het actualiseringstraject loopt en wordt begin 2022 afgerond. Instrumenten binnen het immaterieel erfgoedbeleid zijn de Inventaris Vlaanderen, het Register en het platform immaterieelerfgoed.be.

- **Ondersteunen**
  De Vlaamse overheid ondersteunt cultureel-erfgoedactoren en lokale besturen die zich inzetten voor roerend en immaterieel erfgoed. De financiële ondersteuning gebeurt op Vlaams niveau vooral op basis van het Cultureelerfgoeddecreet. Daarnaast wordt ook ondersteuning gegeven via impulsreglementen, het Topstukkendecreet, het Memoriaaldecreet en via het instrument van de Erfgoeddatabanken.
  Vanuit het bredere cultuurbeleid bieden verschillende instrumenten daarnaast ondersteuning, zoals investeringssubsidies vanuit het cultureel-infrastructuurbeleid, het Bovenlokaal Cultuurdecreet, en de subsidie-oproep 'innovatieve partnerprojecten'.
- **Beheren**
  De Vlaamse overheid is zelf ook een actor in het veld: via het inrichten van musea en archieven, en het beheer (incl. verwerving) van de Collectie Vlaamse Gemeenschap.

4 WIE IS BEZIG MET CULTUREEL ERFGOED EN CULTUREEL-ERFGOEDWERKING?

Tal van spelers zetten zich in voor de zorg voor en de omgang met cultureel erfgoed: individuen, groepen, overheden, publieke organisaties, private organisaties zonder of met winstoogmerk ... Heel wat spelers zijn professioneel bezig met cultureel-erfgoedwerking en hebben dit als hoofdtaak. Het gaat om organisaties die zelf collecties beheren, maar evenzeer om heel wat gesubsidieerde en commerciële actoren met een bemiddelende of ondersteunende taak voor cultureel erfgoed. In de beleidscontext wordt in een beperkte zin vaak verwezen naar de cultureel-erfgoedsector als de erkende of gesubsidieerde organisaties op het Cultureelerfgoeddecreet, al zijn zij niet de enige actoren met cultureel-erfgoedwerking als kerntaak. Zeker van die erkende of gesubsidieerde actoren in de cultureel-erfgoedsector wordt verwacht dat ze een cultureel-erfgoedwerking uitvoeren volgens de deontologie, normen en standaarden die ook verankerd zijn in het internationale beleidskader.

Daarnaast staan heel wat actoren uit alle maatschappelijke domeinen in voor het bewaren en in stand houden van erfgoed, zonder dat als hoofdtaak te hebben of daarvoor een professionele werking uit te bouwen. Het gaat veelal om organisaties die erfgoed beheren met een andere hoofdtaak zoals openbare bibliotheken, scholen, universiteiten, zorginstellingen, kunstenorganisaties of kerkelijke instellingen. Kortom, alle sectoren in de maatschappij produceren cultureel erfgoed.

De cultureel-erfgoedgemeenschappen nemen in cultureel-erfgoedwerking een bijzondere plaats in: dat is de benaming voor iedereen die zich rond bepaald erfgoed verenigt, er bijzonder belang aan hecht of zich inzet voor het behouden en doorgeven ervan. Typerend is dat zij veelal niet op professionele basis bezig zijn met erfgoed en zich er zelfs soms niet van bewust zijn dat hun activiteiten erfgoedwaarde hebben. Erfgoedgemeenschappen en vrijwilligers verenigen zich rond erfgoed. De erfgoedkaart telt momenteel 670 verenigingen[3]. Het gaat bijvoorbeeld om mensen die deelnemen aan tradities of andere vormen van immaterieel erfgoed (zoals reuzendragers), of heem- en familiekundigen. Ze zijn actor en participant, en vaak ook actief rond het beheer van collecties.

De groep van alle actoren die zich inzetten voor cultureel erfgoed noemen we doorgaans het (brede) cultureel-erfgoedveld. Het onderscheid tussen sector en veld is louter functioneel en niet strikt afgebakend, maar geeft wel een inzicht in de verhouding tussen de actoren.

In wat volgt wordt een overzicht gegeven van collectiebeherende organisaties, dienstverlenende organisaties, en andere gesubsidieerde erfgoedactoren. De focus ligt op de erkende en gesubsidieerde spelers binnen het Cultureelerfgoeddecreet, de 'cultureel-erfgoedsector' dus. De toelichting contextualiseert die erkende en gesubsidieerde organisaties telkens ten opzichte van

[3] Erfgoedkaart is een instrument waarbij organisaties zelf kunnen aangeven welk soort cultureel-erfgoedorganisatie ze zijn. Raadpleging Erfgoedkaart 1/2/21.

de bredere sector en veld. Het Cultureelerfgoeddecreet van 24 februari 2017 is het erkennings- en subsidiekader van de Vlaamse overheid voor de cultureel-erfgoedsector.

Het Cultureelerfgoeddecreet beschrijft de regels en richtlijnen voor:

- de toekenning van het kwaliteitslabel;
- de aanduiding en subsidiëring van cultureel-erfgoedinstellingen;
- de subsidiëring van collectiebeherende cultureel-erfgoedorganisaties voor het opnemen van functies en rollen;
- de subsidiëring van andere besturen;
- de subsidiëring van projecten.

Een overzicht van de erkende en gesubsidieerde organisaties is toegevoegd achteraan deze omgevingsanalyse. Het meest actuele overzicht is steeds te vinden op de website van het departement. Ook het register van de erkende collectiebeherende organisaties is raadpleegbaar op de website.

4.1 COLLECTIEBEHERENDE ORGANISATIES: MUSEA, CULTURELE ARCHIEVEN EN ERFGOEDBIBLIOTHEKEN

Collectiebeherende organisaties zijn de meest zichtbare organisaties voor cultureel erfgoed. Het gaat om organisaties die een collectie cultureel erfgoed beheren. Op de erfgoedkaart[4] in Vlaanderen zijn in totaal 471 musea, 247 archiefinstellingen en 148 erfgoedbibliotheken geregistreerd. Daarnaast zijn er 79 documentatiecentra geregistreerd. Registratie gebeurt op basis van eigen inschatting, termen als 'museum' en 'archief' zijn op zich niet beschermd.

Er is een grote diversiteit binnen die geregistreerde collectiebeherende organisaties op de erfgoedkaart. Voor vele is collectiebeheer een kerntaak waarmee ze professioneel bezig zijn. Voor andere collectiebeherende organisaties is een cultureel-erfgoedwerking niet noodzakelijk een hoofdtaak. Dit is vaak het geval bij bijvoorbeeld publieke archieven, openbare bibliotheken en documentatiecentra, die vaak belangrijke erfgoedcollecties beheren en ter beschikking stellen van het publiek.

Er zijn ook heel wat verzamelaars en privé-eigenaars die belangrijk erfgoed beheren, collecties aanleggen en niet in beeld komen op de erfgoedkaart. Het gaat zowel om bedrijven als om particulieren. Sommige daarvan stellen hun collecties ook open voor het publiek. Bekende voorbeelden zijn de Belfius-collectie, de collectie van de Nationale Bank, de KBC-collectie, de collectie van de Phoebus Foundation, Van Haerents Art Collection, FIBAC, Collection Van Moerkerke en Stichting Herbert.

Ook de Koning Boudewijnstichting is eigenaar van een belangrijke erfgoedcollectie. Die is deels verworven via schenkingen en deels via aankopen door het eigen Erfgoedfonds dat het behoud en de verwerving nastreeft van erfgoed met bijzonder belang voor de Belgische erfgoedgemeenschap. Die werken worden in langdurige bruikleen gegeven aan Belgische musea.

4.1.1 Erkennen en subsidiëren van collectiebeherende organisaties

De Vlaamse overheid erkent collectiebeherende organisaties die beantwoorden aan minimale kwaliteitseisen, gebaseerd op internationale standaarden (ICOM, ICA en IFLA). Erkende collectiebeherende organisaties moeten over een collectie cultureel erfgoed beschikken die voldoende belangrijk is om een cultureel-erfgoedwerking uit te bouwen. De organisatie die de collectie beheert, moet op permanente basis bestaan zodat er garanties zijn voor het doorgeven van het cultureel erfgoed naar volgende generaties. De organisatie moet daarbij een publiek doel dienen en toegankelijk zijn voor het publiek.

Aan het kwaliteitslabel is geen subsidie gekoppeld, maar het is een voorwaarde voor indeling en subsidiëring vanuit de Vlaamse overheid. Eind 2020 waren er in totaal 94 erkende

[4] De data betreffen een raadpleging van de erfgoedkaart op 21/1/21. Omdat er geen controle gebeurt op de registratie is het wel zo dat een aantal organisaties niet voldoen aan de opgegeven indeling als museum, cultureel archief of erfgoedbibliotheek.

collectiebeherende organisaties: 66 musea, 19 culturele archiefinstellingen en 9 erfgoedbibliotheken.

Om gesubsidieerd te worden binnen het Cultureelerfgoeddecreet deelt de Vlaamse overheid collectiebeherende organisaties in twee niveaus in: het regionale en het landelijke niveau. Daarnaast kan de Vlaamse overheid collectiebeherende organisaties aanduiden als cultureel-erfgoedinstelling. Die niveaus of aanduiding hangen samen met de schaalgrootte, reikwijdte en relevante van werkingen, en bepalen een ambitieniveau. Van de erkende organisaties zijn er 57 aangeduid of ingedeeld voor de beleidsperiode 2019-2023: 47 musea, 9 culturele archiefinstellingen en 1 erfgoedbibliotheek.

Voor de beleidsperiode 2019-2023 (grafiek 1) zijn er:

- 24 organisaties ingedeeld bij het regionale niveau (22 musea en 2 culturele archiefinstellingen);
- 31 organisaties bij het landelijke niveau (23 musea, 7 culturele archiefinstellingen, 1 erfgoedbibliotheek);
- het M HKA en KMSKA zijn aangeduid als cultureel-erfgoedinstelling.

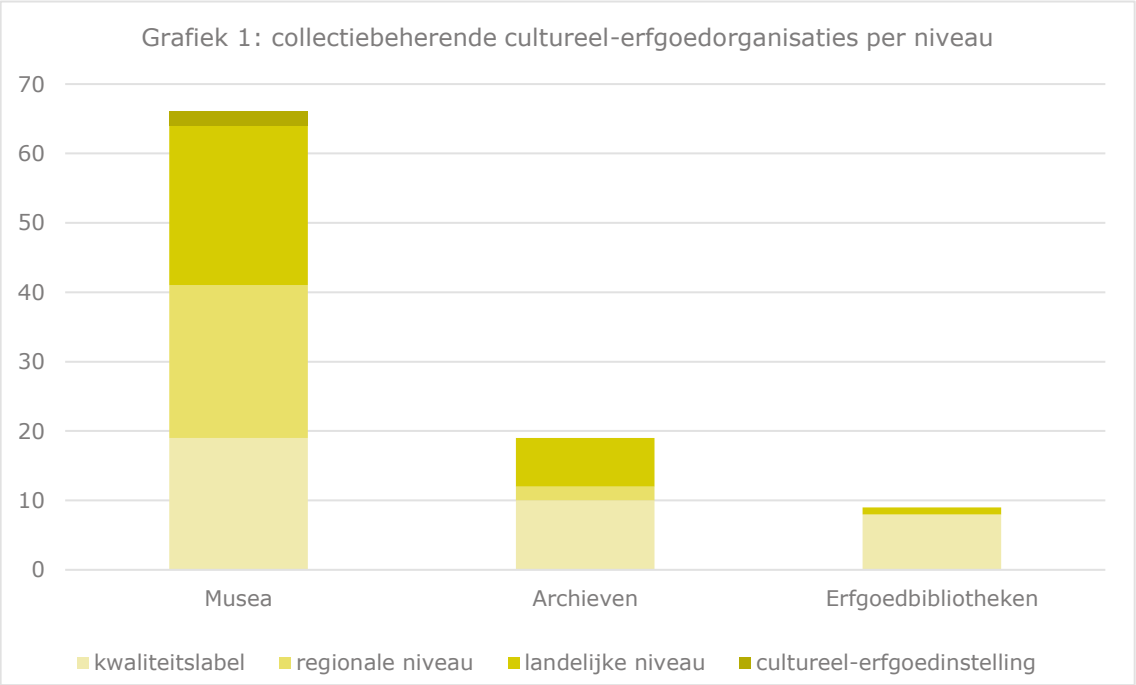

Grafiek 1: de verschillende collectiebeherende cultureel-erfgoedorganisaties per niveau

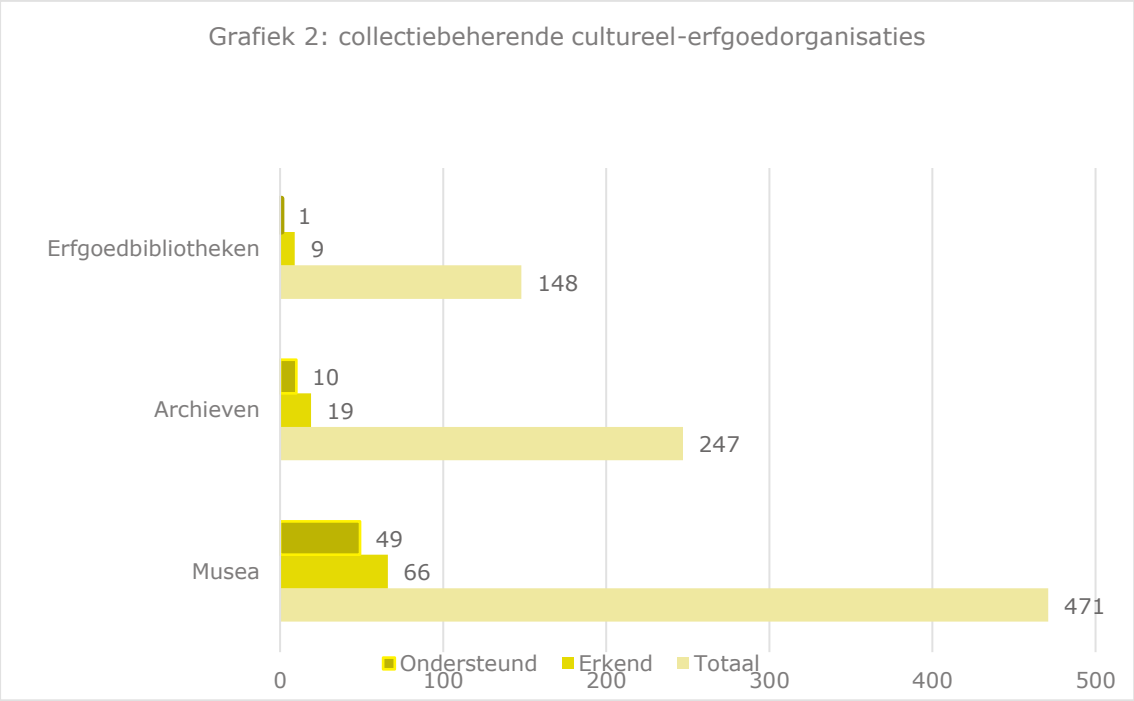

Grafiek 2: een overzicht van de collectiebeherende cultureel-erfgoedorganisaties per organisatievorm

Enkele erkende organisaties worden wel ondersteund maar niet via het Cultureelerfgoeddecreet. Het AMVB, het archief van het Nederlandstalige culturele leven in Brussel, heeft een kwaliteitslabel als culturele archiefinstelling, maar wordt buiten het Cultureelerfgoeddecreet ondersteund. Enkele van de eigen instellingen van de Vlaamse Gemeenschap (KMSKA als cultureel-erfgoedinstelling, het Roger Raveelmuseum en het Kasteel van Gaasbeek als erkende musea) worden ook buiten het Cultureelerfgoeddecreet ondersteund.

Zoals blijkt uit dit overzicht (grafiek 2) is slechts een beperkt aantal van de organisaties die zichzelf benoemt als collectiebeherende organisatie, erkend en wordt een nog kleiner deel gesubsidieerd. De erkende en gesubsidieerde organisaties betreffen wel de ruime meerderheid van de grotere organisaties met cultureel-erfgoedwerking als hoofdtaak.

In wat volgt wordt een meer gedetailleerd beeld gegeven van de erkende en gesubsidieerde musea, culturele archiefinstellingen en erfgoedbibliotheken.

4.1.2 Erkende en gesubsidieerde musea

Erkende musea vormen de grootste groep binnen de erkende collectiebeherende organisaties en kennen een grote diversiteit naar schaalgrootte en collectieprofielen.

Geografische spreiding

De landelijk ingedeelde musea zijn qua locatie geconcentreerd in de 'kunststeden' (Antwerpen, Gent, Brugge, Leuven en Mechelen). 18 van de 23 landelijke musea bevinden zich in een kunststad. Van die 18 musea bevinden zich er 7 in Gent en 8 in Antwerpen. De andere kunststeden (Brugge, Leuven en Mechelen) hebben elk 1 landelijk ingedeeld museum. Musea Brugge betreft wel een meerlocatiemuseum met een erg diverse collectie. Ook de 2 cultureel-erfgoedinstellingen bevinden zich in de kunststad Antwerpen. De overige 5 landelijk ingedeelde musea zijn verspreid over de rest van Vlaanderen (Tongeren, Ieper, Oostende, Genk en Hofstade (Zemst)). Grote musea zijn dus vooral een verhaal van de grotere steden, met hun potentieel aan publiek en toeristische ontsluiting.

Voor de regionaal ingedeelde musea is het beeld omgekeerd: van de 22 regionaal ingedeelde musea bevinden er zich slechts 3 in een kunststad. Middelgrote musea kennen dus een bredere verspreiding over heel Vlaanderen. Ook bij kleinere musea (erkende musea die niet ingedeeld zijn) is er een bredere spreiding over Vlaanderen: van de 15 kleinere musea bevinden zich er 2 in een kunststad. Kleine en middelgrote musea zijn dus meestal gelegen buiten de toeristische centra, wat uiteraard een impact heeft op bijvoorbeeld de samenstelling en het bereik van het publiek.

Inrichtende macht

In tegenstelling tot de andere deelsectoren en bijvoorbeeld ook tot de kunstensector worden de musea in grote mate beheerd door een overheid. Bijna alle landelijk ingedeelde musea hangen af van een publiekrechtelijke inrichtende macht, die instaat voor het grootste deel van de (werkings)kosten. Slechts 2 van de 23 landelijk ingedeelde musea hebben een privaatrechtelijke inrichtende macht. Zonder het langdurige engagement van een financieel stabiele partner, zoals een overheid, is de uitbouw van een landelijk-museale werking niet evident. Bij de regionaal ingedeelde musea en de erkende musea heeft ongeveer een derde van de organisaties een privaatrechtelijke inrichtende macht.

Bezoekerscijfers landelijke en regionale musea

Wanneer een gelijke groep musea vergeleken wordt, blijven de bezoekersaantallen over de jaren stabiel, met beperkte jaarlijkse schommelingen. De groep van 23 landelijke musea ontving in 2019 3.250.000 bezoekers. Daarbij zijn er grote verschillen tussen de individuele musea. Het landelijke museum met de meeste bezoekers ontving bijna 900.000 bezoekers, het landelijke museum met de minste bezoekers ontving 27.500 bezoekers. De mediaan was 101.500.

Door de overdracht van de provinciale bevoegdheden volgt de Vlaamse overheid sinds 2019 de bezoekersaantallen van regionaal ingedeelde musea op. Die 22 musea ontvingen in 2019 in totaal

bijna 600.000 bezoekers. Ook hier zijn er grote verschillen tussen de individuele musea. Het museum met de meeste bezoekers ontving er 125.000, het museum met de minste bezoekers 3.700. De mediaan was 20.200.

Van alle geregistreerde bezoeken in 2019 waren 60% betalend en 40% gratis. Zo'n 82% van de geregistreerde museumbezoeken in 2019 betroffen individuele bezoeken, 18% waren groepsbezoeken. De regionale musea hebben wel een aanzienlijk hoger aandeel groepsbezoeken (38%).

Zoals te verwachten viel, betekende 2020 een erg grote breuk met de voorgaande jaren. Niet voor alle musea zijn alle definitieve bezoekerscijfers beschikbaar, maar globaal liepen de bezoekerscijfers bij de meeste musea met 50 tot 60% terug. Bij musea die veel buitenlandse bezoekers ontvangen loopt dat zelfs op tot 70% of meer. De specifieke cijfers van musea hangen ook af van de lokale situatie, de genomen maatregelen en de mogelijkheden om een veilig bezoek te organiseren.

De absolute cijfers tonen een deel van de werkelijkheid. MSK Gent behaalde bijvoorbeeld als enige landelijke museum in 2020 hogere bezoekersaantallen dan de vorige jaren, maar die cijfers hadden nog veel hoger moeten liggen. De Van Eyck-tentoonstelling, de voornaamste oorzaak van de hoge bezoekersaantallen, moest immers vroegtijdig afgebroken worden.

Een belangrijke kanttekening bij de bezoekerscijfers is dat ze gaan over bezoekers aan de museumzalen/de collectie in het museum zelf. Musea en andere cultureel-erfgoedorganisaties bereiken het publiek ook steeds meer op andere manieren: in andere delen van het gebouw of de locatie, extra muros (reizende tentoonstellingen, tentoonstellingen op locatie…), digitale bezoeken, workshops, educatieve werking, participatieve projecten, raadpleging van collectie…

Het departement, FARO en de musea stemmen daarom af over een meer gedifferentieerde bezoekersregistratie, gekoppeld aan een breder traject rond monitoring van de sector (zie Strategische Visienota Cultureel Erfgoed, 'II - 1.3. Inzet op beleidsrelevant onderzoek').

4.1.3 Erkende en gesubsidieerde culturele archiefinstellingen

Culturele archiefinstellingen beheren archieven die vooral bewaard worden omwille van hun cultureel-erfgoedwaarde en benaderen die archieven vanuit een cultuurhistorische, geschiedkundige of wetenschappelijke invalshoek. Zo wordt het onderscheid gemaakt met een louter bestuurlijke archiefwerking waar geen culturele ontsluiting mee gepaard gaat en waar de stukken vooral omwille van juridische bewijskracht worden bijgehouden.

In Vlaanderen en Brussel zijn er veel archiefinstellingen. Het gaat over een breed spectrum, gaande van het Rijksarchief, provincie-, gemeente- en stadsarchieven tot archieven van universiteiten, (hoge)scholen, verenigingen en bedrijven. Vele daarvan beheren in meer of mindere mate ook culturele archieven en bouwen een cultureel-erfgoedwerking uit. Net zoals bij de erfgoedbibliotheken zijn er bijvoorbeeld heel wat stadsarchieven die belangrijke cultureel-erfgoedcollecties beheren, maar dit niet als (enige) hoofdtaak hebben. De erkende en gesubsidieerde culturele archiefinstellingen zijn mede daardoor beperkter in aantal dan de musea.

6 van de 7 landelijk ingedeelde culturele archiefinstellingen zijn privaatrechtelijke organisaties, de twee regionaal ingedeelde archiefinstellingen zijn stadsarchieven. Het hoge aantal privaatrechtelijke organisaties is historisch gegroeid: de organisaties begonnen archieven te verzamelen met culturele waarde, die niet tot het verzamelbeleid van publieke archieven hoorden. Enkel het AMVC (nu het Letterenhuis) richtte zich als Antwerpse stedelijke instelling expliciet op het verzamelen van archieven omwille van hun culturele waarde.

3 van de landelijk ingedeelde culturele archiefinstellingen zijn gevestigd in Antwerpen en 2 in Gent. In Brussel en Leuven is er telkens 1. De 2 regionaal ingedeelde archiefinstellingen liggen in Ieper en Mechelen.

Voor de voorgeschiedenis van de ondersteuning van de culturele archiefinstellingen verwijzen we naar de conceptnota van 2016.

Voor culturele archiefinstellingen en erfgoedbibliotheken gebeurt momenteel geen uniforme dataverzameling van (fysieke en digitale) bezoekers en gebruikers. Dit punt wordt verder meegenomen bij het scherp stellen van de monitoring voor de sector.

4.1.4 Erkende en gesubsidieerde erfgoedbibliotheken

De meeste erfgoedbibliotheken ressorteren onder universiteiten, hogescholen, conservatoria, academies en wetenschappelijke instellingen, archiefinstellingen en musea. Documentair patrimonium bevindt zich ook bij kloosters en kerkelijke instellingen, verenigingen, bedrijven, onderwijsinstellingen... De bewaarcollecties vormen vaak niet het voorwerp van een 'autonoom' beleid. Een structureel beleid voor 'erfgoedbibliotheken' kwam er met het Cultureelerfgoeddecreet van 2008 dat het kwaliteitslabel 'erkende erfgoedbibliotheek' en de ondersteuning van het samenwerkingsverband 'Vlaamse erfgoedbibliotheek' introduceerde.

Momenteel zijn er 9 erfgoedbibliotheken erkend en wordt 1 erfgoedbibliotheek gesubsidieerd. De Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience (met de stad Antwerpen als inrichtende macht) is de enige instelling waar cultureel-erfgoedwerking de hoofdtaak is. De overige bibliotheken maken deel uit van openbare of universiteitsbibliotheken en ontvangen geen afzonderlijke financiering voor hun cultureel-erfgoedwerking. Daar zijn wel een aantal grote instellingen bij met erg belangrijke erfgoedcollecties. Dit geldt zeker voor de vijf erfgoedbibliotheken die samen met de Consciencebibliotheek in 2008 de Vlaamse Erfgoedbibliotheek vzw oprichten (sinds kort: de vzw Vlaamse Erfgoedbibliotheken).

4.2 DIENSTVERLENENDE ORGANISATIES

Naast spelers die collecties beheren, zijn er dienstverlenende organisaties die cultureel-erfgoedwerking ondersteunen. Zij helpen en begeleiden individuen en organisaties bij het beheren van hun collecties of het borgen van hun immaterieel erfgoed. In de eerste plaats wordt een beeld gegeven van de gesubsidieerde dienstverlenende organisaties binnen het Cultureelerfgoeddecreet. Daarnaast komen de andere dienstverleners die actief zijn in de cultureel-erfgoedsector, aan bod.

4.2.1 Dienstverlenende organisaties binnen het Cultureelerfgoeddecreet

Naast spelers die collecties beheren, zijn er dienstverlenende organisaties die cultureel-erfgoedwerking ondersteunen. Zij helpen en begeleiden individuen en organisaties bij het beheren van hun collecties of het borgen van hun immaterieel erfgoed. In de eerste plaats wordt een beeld gegeven van de gesubsidieerde dienstverlenende organisaties binnen het Cultureelerfgoeddecreet. Daarnaast komen de andere dienstverleners die actief zijn in de cultureel-erfgoedsector, aan bod.

Vanuit het Cultureelerfgoeddecreet kent de Vlaamse Regering werkingssubsidies toe aan verschillende organisaties die een dienstverlenende werking opnemen. Het dienstverlenend netwerk levert een fundamentele bijdrage aan de zorg voor en het omgaan met cultureel erfgoed.

FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed

FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed, neemt een belangrijke ondersteunende taak op voor het gehele Vlaamse cultureel-erfgoedveld. Het steunpunt vervult een intermediaire functie, tussen de Vlaamse overheid en het veld in.

FARO heeft vier kerntaken:

- praktijkondersteuning;
- praktijkontwikkeling;
- beeldvorming en promotie;
- platform.

Het hoofddoel van het steunpunt is de cultureel-erfgoedorganisaties, openbare besturen en andere erfgoedbeheerders te ondersteunen en de ontwikkeling van het veld te stimuleren. Dit doet FARO via verschillende activiteiten: o.a. advies en vorming, sectormomenten, gegevensverzameling en -ontsluiting, en informatiedeling. FARO zet samen met de sector het cultureel erfgoed ook in de kijker onder andere met de Erfgoeddag en de Erfgoedapp. FARO functioneert als draaischijf tussen de verschillende actoren in de sector en brengt mensen en expertise samen.

Het provinciale erfgoedconsulentschap werd, na een overgangsfase in 2018-2019 bij het departement, grotendeels overgedragen aan FARO. Het ging daarbij meer bepaald om het museumconsulentschap en het consulentschap behoud en beheer dat met ingang van 1 juli 2019 overgedragen werd. Het gaat om zes medewerkers en de aan het provinciaal consulentschap verbonden werkingsmiddelen, alsook het beheer van de uitleendienst erfgoed. Het registratieconsulentschap, verbonden aan de erfgoeddatabanken Erfgoedinzicht en Erfgoedplus, is tot op heden nog ingebed binnen het departement.

Organisaties die een landelijke dienstverlenende rol opnemen

Organisaties die een dienstverlenende rol op landelijk niveau opnemen, kunnen een werkingssubsidie aanvragen voor hun dienstverlenende activiteiten ter ondersteuning van de functies bij erfgoedbeheerders of cultureel-erfgoedgemeenschappen. Dit kunnen afzonderlijke dienstverlenende cultureel-erfgoedorganisaties zijn maar ook collectiebeherende organisaties die optioneel een dienstverlenende rol opnemen.

De dienstverlening moet inspelen op een aantoonbare en duidelijk afgebakende nood in het Vlaamse cultureel-erfgoedveld. Het moet gaan om een complexe of grootschalige erfgoednood die de draagkracht van individuele organisaties en actoren overstijgt. De landelijke dienstverlening kan georganiseerd worden voor:

- een cultureel-erfgoedspecialisatie, zoals digitalisering;
- een cultureel-erfgoedthema, zoals agrarisch en industrieel erfgoed, religieus erfgoed en kunstenerfgoed;
- een deelsector, zoals erfgoedbibliotheken.

Voor de periode 2019-2023 krijgen elf organisaties een subsidie voor het opnemen van een dienstverlenende rol met een landelijke schaalgrootte, reikwijdte en relevantie.

Organisaties die een regionale dienstverlenende rol opnemen

De dienstverlenende rollen op regionaal niveau worden opgenomen door intergemeentelijke samenwerkingsverbanden, vijf steden en de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC), voor het ondersteunen van het cultureel erfgoed, de beheerders ervan en de cultureel-erfgoedgemeenschappen, op het grondgebied of in een bredere regio. De Vlaamse overheid sluit al sinds 2000 cultureel-erfgoedconvenants met steden, en later ook met intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en met de VGC. Ze steunt zo besturen die voor de zorg voor en omgang met cultureel erfgoed een dienstverlenende rol op regionaal niveau opnemen. De cultureel-erfgoedcel neemt een initiërende, coördinerende en uitvoerende rol op. De werking van de cultureel-erfgoedcel vertrekt van afgebakende en aantoonbare erfgoednoden (zowel voor roerend als voor immaterieel erfgoed) waarop gedurende de duur van de beleidsperiode en vanuit een netwerk van actoren wordt ingezet. Samenwerking met collectiebeherende organisaties is daarbij belangrijk. Meer informatie over de werking van de cultureel-erfgoedcellen is te vinden op http://www.erfgoedcellen.be.

Voor de periode 2021-2026 worden er 26 dienstverlenende rollen op regionaal niveau ondersteund (kaart 1). De Vlaamse Gemeenschapscommissie (huidige beleidsperiode 2021-2025) neemt een rol op voor het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad. In totaal worden 192 van de 319 gemeenten[5] bereikt.

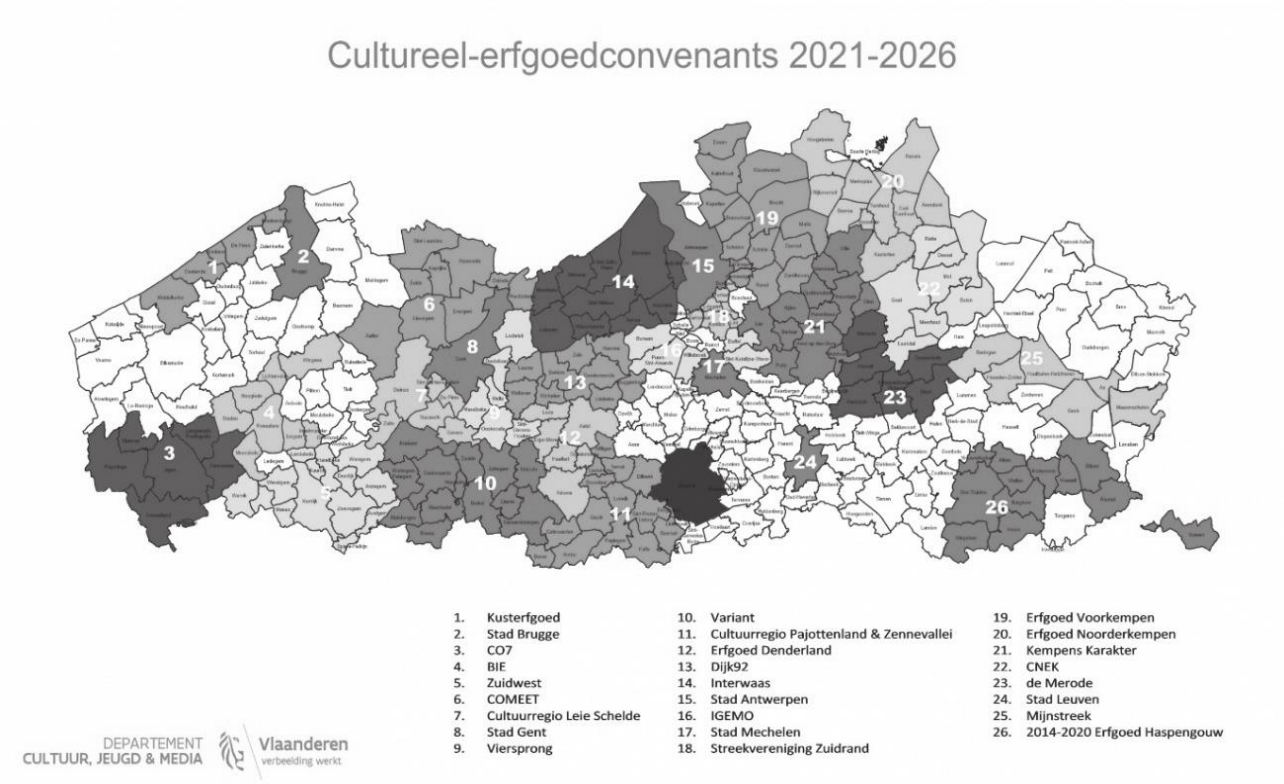

Kaart 1: de Cultureel-erfgoedconvenants 2021-2026 op de kaart van Vlaanderen

De Vlaamse Regering wil inzetten op regiovorming. Op 12 maart 2021 keurde de Vlaamse Regering de nota 'Regiovorming – afbakening referentieregio's en vervolgtraject' goed. Deze nota voorziet in de definitieve afbakening van referentieregio's, die het afstemmingsniveau worden voor alle vormen van intergemeentelijke en bovenlokale samenwerking, en stelt het vervolgtraject vast. Voor de 21 cultureel-erfgoedcellen die vanuit een intergemeentelijk samenwerkingsverband werken, zijn er 12 waarvan het werkingsgebied nu al volledig binnen 1 referentieregio past. Voor 7 is er een overlap tussen 2 of zelfs 3 referentieregio's en voor de 2 Limburgse cultureel-erfgoedcellen is de situatie nog onduidelijk, aangezien de definitieve regioverdeling in Limburg nog goedgekeurd moet worden. De definitieve afbakening van de referentieregio's is voor de lokale besturen het startpunt om hun samenwerkingsverbanden af te stemmen qua werkingsgebied (de zogenaamde klassieke intercommunales). Daarnaast blijft het ook de einddoelstelling om binnen de referentieregio's de huidige verrommeling te saneren en te

[5] Het gaat om 300 Vlaamse gemeenten en 19 Brusselse gemeenten.

eindigen met minder tussenstructuren, minder mandaten, meer transparantie en meer daadkracht. Dit is een heel duidelijk engagement dat de Vlaamse Regering van de lokale besturen verwacht. De principes zullen worden verankerd en verder uitgewerkt naar aanleiding van de aanpassing van het decreet over het lokaal bestuur in 2022.

4.2.2 Andere dienstverleners

Publieke dienstverlenende organisaties

De Vlaamse overheid subsidieert verschillende dienstverlenende organisaties die de brede cultuursector ondersteunen. Ook de cultureel-erfgoedsector kan gebruik maken van de diensten van die organisaties. Meemoo zet zich met steun van de Vlaamse overheid in voor de digitale archiefwerking van organisaties in cultuur, media en overheid. Publiq is specialist in communicatie van het gevarieerde, publieke vrijetijdsaanbod en faciliteert communicatie via het publiq-platform, maar ook via opleiding en kennisdeling. OP/TIL is het nieuwe steunpunt dat focust op de stimulering en ondersteuning van bovenlokale en transversale culturele werking. Cultuurloket geeft zakelijke ondersteuning aan de cultuursector. Demos is een kenniscentrum dat inzet op het vernieuwen en verdiepen van de participatie van kansengroepen aan cultuur, jeugd en sport. Pulse Transitienetwerk is een expertisenetwerk voor duurzaamheid in de culturele sector, jeugdsector en mediasector.

Vanuit het onroerenderfgoedbeleid zijn enkele dienstverleners actief die ook voor de cultureel-erfgoedsector een aanspreekpunt zijn. Monumentenwacht heeft tot doel om het onderhoud van waardevol onroerend erfgoed in Vlaanderen te stimuleren. Ze profileert zich dan ook als de ideale partner voor eigenaars-beheerders van waardevolle panden, inclusief interieur, varend erfgoed en ook archeologische sites. Ze staat leden bij met periodieke inspecties, grondige rapporten, deskundig advies en een goede begeleiding, tegen een vergoeding van de kosten.

Herita ijvert voor meer openstelling van monumenten, landschappen en archeologische sites. Ze heeft een aantal monumenten in eigen beheer en fungeert als de motor achter Open Monumentendag. Herita ondersteunt eigenaars en beheerders rond erfgoedzorg en promoot publiekswerking.

De Koning Boudewijnstichting (KBS) biedt ook diensten en ondersteuning aan, als bruggenbouwer tussen privé-initiatieven en openbare instellingen en als beheerder van individuele mecenaatsfondsen, elk met een specifiek erfgoeddoel. Bekend is het Fonds Baillet Latour ter ondersteuning van restauratieprojecten. Via haar Centrum voor Filantropie wil de KBS-giften aanmoedigen en professionele diensten en advies op maat verlenen aan schenkers en tussenpersonen die zich bekommeren om erfgoed. In die zin speelt de KBS een belangrijke rol als kenniscentrum over 'fiscale stimuli en erfgoed- en artistieke nalatenschappen'. In 2015 ontwikkelde de KBS de culturele mecenaatsrekening – musea met oog op de herwaardering en ontsluiting van openbare erfgoedcollecties.

Commerciële dienstverleners

Daarnaast zijn tal van private actoren dienstverlenend actief in de sector. Ook daarin is een grote diversiteit in schaalgrootte en statuut. Het aanbod van private dienstverlening in de erfgoedsector is erg uitgebreid en wordt niet in detail besproken. Voor alle aspecten van erfgoedwerking kan men een beroep doen op commerciële aanbieders, die minder of meer gespecialiseerd zijn (onder andere consulenten, restaurateurs, aanbieders van depotruimte, aanbieders van materialen, transporteurs, art handlers, curatoren, copywriters, redacteurs, beveiligingsfirma's, producenten van audiogidsen, tentoonstellingsbouwers en gidsen). Vele van die spelers werken ook niet exclusief in functie van de cultureel-erfgoedsector. Opvallend is de groei van private spelers die op huurbasis een veilige bewaaromgeving aanbieden en tegen betaling ook extra diensten leveren (verpakking, transport, preventieve conservering...). De al aanwezige bedrijven verruimden hun aanbod van louter depotverhuur tot het omvattende begrip 'storage as a service'. Daarnaast zijn er veel actoren actief die collecties verzamelen of beheren met commerciële doeleinden. Denk maar aan antiekhandelaars, kunsthandelaars, kunstexperts en veilinghuizen. Niet-commerciële actoren doen op hen ook een beroep bij hun collectie-uitbouw.

4.3 WERKPLAATS IMMATERIEEL ERFGOED

Omdat de nood bestond aan een organisatie die op landelijk niveau de cultureel-erfgoedwerking opneemt voor immaterieel erfgoed en zowel cultureel-erfgoedorganisaties als -gemeenschappen in Vlaanderen versterkt in de werking errond, werd er in het Cultureelerfgoeddecreet een werkingssubsidie voor een organisatie immaterieel erfgoed voorzien. Die werkingssubsidie werd toegekend aan Werkplaats Immaterieel Erfgoed vzw.

De organisatie:

- modereert het platform dat immaterieel erfgoed inventariseert en zichtbaar maakt en bouwt dit verder uit;
- bouwt een cultureel-erfgoedwerking rond de vijf domeinen van immaterieel erfgoed uit zoals aangegeven in de UNESCO-Conventie van 17 oktober 2003 houdende de bescherming van het immaterieel erfgoed;
- bouwt op, versterkt en coördineert een breed netwerk van erfgoedgemeenschappen die werkzaam zijn rond immaterieel erfgoed;
- coördineert verschillende actoren die een rol opnemen voor immaterieel erfgoed, met bijzondere aandacht voor collectiebeherende organisaties.

4.4 ANDERE GESUBSIDIEERDE ERFGOEDACTOREN

Naast de erkende en gesubsidieerde collectiebeherende organisaties, dienstverlenende organisaties en organisatie voor immaterieel erfgoed ondersteunt de Vlaamse overheid nog enkele andere erfgoedorganisaties.

De Vlaamse overheid ondersteunt twee 'memorialen': het Memoriaal van de Vlaamse Ontvoogding en Vrede, in het IJzermonument in Diksmuide, en Kazerne Dossin te Mechelen. De subsidiëring van het IJzermemoriaal wordt geregeld door het Memoriaaldecreet[6] waarin zowel de culturele werking als de onroerend-erfgoedwerking (de instandhouding, de herstelling, het onderhoud en de verbetering van het monument) zijn opgenomen. Het Departement Cultuur, Jeugd en Media voert samen met het Agentschap Onroerend Erfgoed het Memoriaaldecreet uit. Voor de culturele werking, waaronder het Museum aan de IJzer, wordt een jaarlijkse subsidie toegekend van 380.000 euro vanuit het departement CJM. De subsidie voor de onroerend-erfgoedwerking bedraagt 180.000 euro.

Kazerne Dossin wordt gesubsidieerd vanuit het departement Kanselarij en Bestuur en ontvangt voor 2021 een werkingssubsidie van 1.580.000 euro. De Vlaamse overheid is mede inrichtende macht van Kazerne Dossin.

Momenteel subsidieert de Vlaamse overheid vier tijdschriften via een overgangsbepaling in het Cultureelerfgoeddecreet: Openbaar Kunstbezit Vlaanderen, Orgelkunst, Volkskunde en De Gulden Passer. De subsidiebedragen variëren sterk, al naargelang het bereik van de publicatie (van 7.000 euro voor Volkskunde tot 67.000 euro voor Openbaar Kunstbezit Vlaanderen).

De Vlaamse overheid subsidieert tot slot ook (ad nominatum) het Studiecentrum voor Vlaamse Muziek (SVM). Die organisatie heeft als doel het Vlaamse muziekpatrimonium van de 19de en 20ste eeuw te vrijwaren en bekend te maken.

[6] H*et Decreet houdende de erkenning van en de subsidieregeling voor het Memoriaal van de Vlaamse Ontvoogding en Vrede (15 juli 2011).*

4.5 ONDERSTEUNING VAN DE CULTUREEL-ERFGOEDWERKING DOOR DE VLAAMSE OVERHEID

Dit deel geeft een overzicht van de bedragen die Vlaanderen toekent ter ondersteuning van cultureel-erfgoedwerking. Het betreft enkel de ondersteuning vanuit de Vlaamse overheid die specifiek toewijsbaar is aan cultureel erfgoed. Ondersteuning voor cultureel erfgoed vanuit andere onderdelen van het Cultuurbeleid (Kunstendecreet, Decreet bovenlokale werking…) of vanuit andere beleidsdomeinen (Toerisme Vlaanderen, Onderwijs…) komt hier niet in beeld. Voor heel wat cultureel-erfgoedorganisaties is de Vlaamse overheid niet de voornaamste bron van inkomsten (zie ook 4.6. Analyse beleidsrelevante data gesubsidieerde organisaties: financiën en personeel). Zo hebben de meeste een gemeente als inrichtende macht die instaat voor het grootste deel van de financiering. Dat komt hier niet in beeld.

4.5.1 Uitgaven voor cultureel erfgoed op de Vlaamse begroting

In 2021 is er in totaal voor 68,3 miljoen euro aan uitgaven voorzien voor cultureel erfgoed op de Vlaamse begroting (grafiek 3).

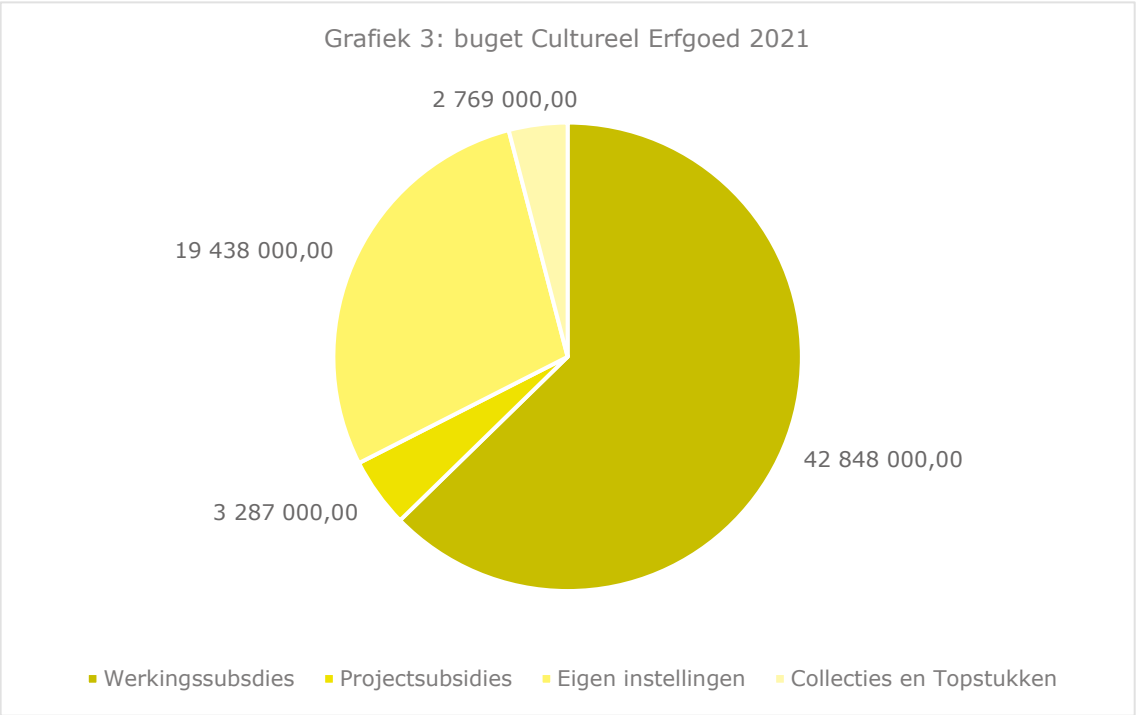

Grafiek 3: de verdeling van het totaal budget voor cultureel erfgoed in 2021

Het grootste deel daarvan – 63% – zijn werkingssubsidies aan cultureel-erfgoedorganisaties (42,8 miljoen euro). Er gaat 28% van het budget (19,4 miljoen euro) naar de 'eigen instellingen'. De Vlaamse overheid is inrichtende macht van die instellingen[7] en staat in voor het grootste deel van de financiering. Ten slotte gaat 5% van het budget naar projectsubsidies (3,3 miljoen euro) en 4% naar collectiezorg, topstukken en het Vlaams Museum (2,8 miljoen euro).

Van de in totaal 42,8 miljoen euro werkingssubsidies[8] gaat er 60% naar collectiebeherende organisaties en 35% naar dienstverlenende organisaties[9] binnen het Cultureelerfgoeddecreet (grafiek 4). Organisaties die buiten het decreet gesubsidieerd worden[10] ontvangen 5% van het budget.

Grafiek 4: de werkingssubsidies voor cultureel erfgoed in 2021

Van het totale budget aan werkingssubsidies gaat het grootste deel naar landelijke musea (31%), gevolgd door landelijke culturele archiefinstellingen (20%) en regionale dienstverlenende organisaties (ook benoemd als cultureel-erfgoedconvenants - 19%). Landelijke dienstverlenende rollen ontvangen 10% van dit budget, regionale musea 8%, FARO 5%, organisaties die buiten het decreet gesubsidieerd worden ('andere' in de tabel) 5%. De resterende 2% gaat naar regionaal ingedeelde archieven (0,3%), landelijk ingedeelde erfgoedbibliotheken (0,7%) en de organisatie voor immaterieel erfgoed (1%).

---

[7] De eigen instellingen zijn: M HKA, KMSKA, Kasteel van Gaasbeek, Roger Raveelmuseum, Mu.ZEE en Kazerne Dossin.
[8] Dat zijn structurele subsidies aan organisaties die geen eigen instelling zijn.
[9] Eenvoudigheidshalve wordt Werkplaats Immaterieel Erfgoed hier meegeteld bij de dienstverlenende organisaties. De opdracht van de organisatie is breder dan enkel dienstverlening.
[10] Dit gaat over: de erfgoedpublicaties, het IJzertorenmemoriaal, Studiecentrum Vlaamse Muziek, het Archief en Museum voor het Vlaamse Leven te Brussel en de werkingssubsidies ter continuering van taken die overgenomen zijn van de provincies.

Bij de collectiebeherende organisaties gaat het meeste budget naar de landelijke organisaties (87% landelijk versus 13% regionaal). Bij de dienstverlenende organisaties is dit meer in evenwicht (47% landelijk versus 53% regionaal). Dit heeft er onder meer mee te maken dat de Vlaamse overheid via de erfgoedcellen sterk inzet op de ondersteuning van lokale erfgoedactoren.

Een gedetailleerde verdeling van de werkingssubsidie per type cultureel-erfgoedorganisatie is opgenomen in grafiek 5 hieronder.

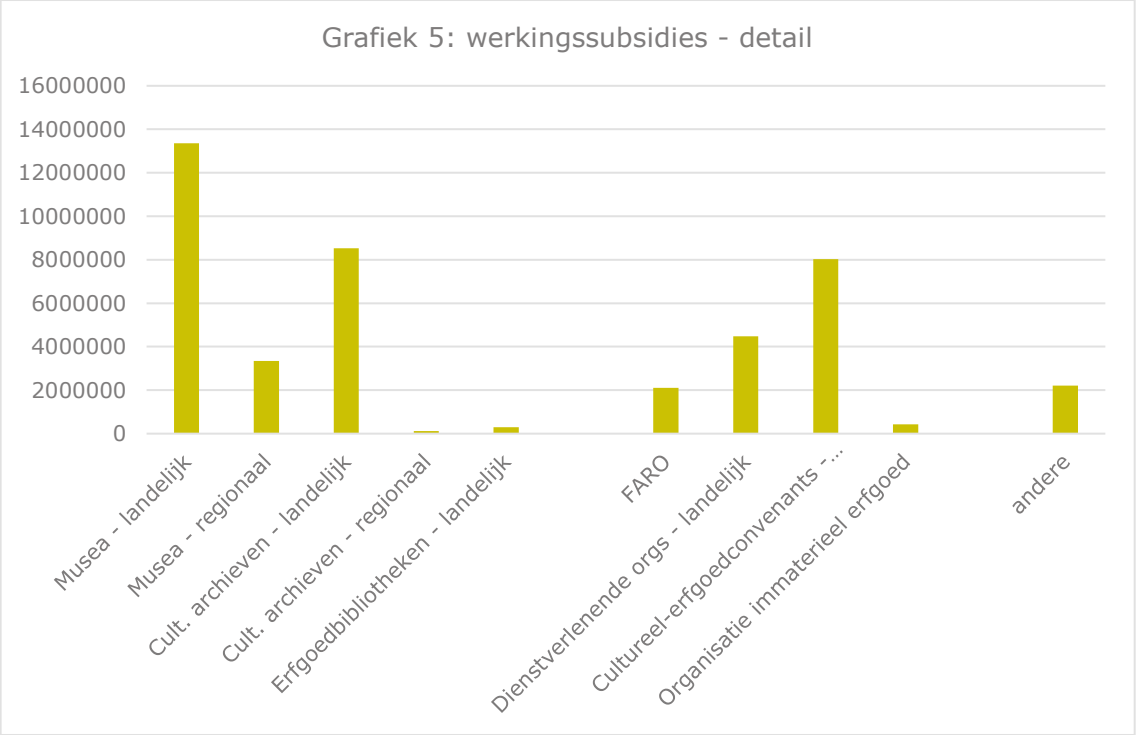

Grafiek 5: een gedetailleerd overzicht van de werkingssubsidies voor cultureel erfgoed in 2021

Er gaat 19,4 miljoen euro per jaar naar de eigen instellingen. Dit zijn: het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen (KMSKA), het Museum van Hedendaagse Kunst Antwerpen (M HKA), het Kunstmuseum aan Zee (Mu.ZEE) – waar de Vlaamse overheid samen met de stad Oostende inrichtende macht is, het Kasteel van Gaasbeek, het Roger Raveelmuseum en Kazerne Dossin.

Tussen de eigen instellingen zijn er grote verschillen naar schaalgrootte. Het KMSKA ontvangt 8 miljoen euro, MHKA 5,7 miljoen euro, Mu.Zee 2,6 miljoen euro, het Kasteel van Gaasbeek 1,3 miljoen euro, Kazerne Dossin 1,6 miljoen euro en het Raveelmuseum 0,2 miljoen euro. Van de eigen instellingen zijn KMSKA en MHKA aangeduid als cultureel-erfgoedinstelling. Gelet op hun opdracht en het belang van de collectie en werking ontvangen zij dan de meeste middelen.

Als er gekeken wordt naar de gemiddelde structurele ondersteuning per soort organisatie zijn er enkele opvallende vaststellingen (grafiek 6):

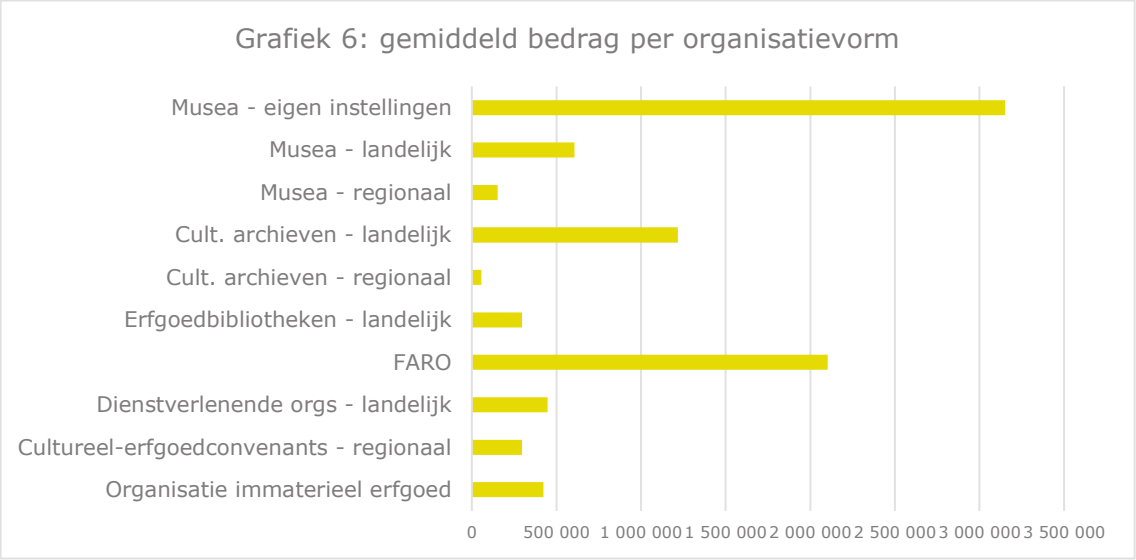

Grafiek 6: het gemiddelde bedrag van de werkingssubsidie per organisatievorm

- De eigen instellingen (musea) krijgen gemiddeld het hoogste bedrag per organisatie (3,2 miljoen euro). Dat hoeft ook niet te verwonderen. Voor die organisaties draagt de Vlaamse overheid als inrichtende macht de volle verantwoordelijkheid. Daar zitten ook de cultureel-erfgoedinstellingen KMSKA en MHKA bij wiens toelage hoger is dan 5 miljoen euro.
- Naar de landelijke musea gaat gemiddeld 0,6 miljoen euro per museum. In relatie tot de totale financiering van die musea is dat een relatief laag bedrag (zie 4.6 Analyse beleidsrelevante data gesubsidieerde organisaties: financiën en personeel).
  Het grootste deel van de middelen is in regel afkomstig van de steden en gemeenten die optreden als inrichtende macht.
- Regionale musea ontvangen gemiddeld 151.000 euro per organisatie. Net als bij de landelijke musea komen de meeste middelen van de steden en gemeenten.
- Landelijke culturele archiefinstellingen ontvangen gemiddeld 1,2 miljoen euro per instelling. In de meeste gevallen gaat het over vzw's die voor hun financiering bijna volledig afhankelijk zijn van de Vlaamse overheid. Dat verklaart ten dele waarom dit bedrag hoger is dan bij de landelijke musea.
- Bij de dienstverlenende organisaties ontvangt FARO als steunpunt voor cultureel erfgoed logischerwijze de hoogste subsidie (2,1 miljoen euro). De gemiddelde subsidie voor landelijke dienstverlenende organisaties bedraagt 447.000 euro, die voor regionale dienstverlenende organisaties (cultureel-erfgoedconvenants) 297.000 euro. De organisatie voor het immaterieel erfgoed – Werkplaats Immaterieel Erfgoed – ontvangt 424.000 euro. Dienstverlenende organisaties zijn meestal voor het grootste deel van hun subsidiëring

afhankelijk van de Vlaamse overheid. Bij de cultureel-erfgoedcellen is er een cofinanciering voorzien met de steden, gemeenten en de VGC, maar komt het voornaamste deel van de financiering van de Vlaamse overheid.

De eigen instellingen hebben in hoofdzaak een werking als museum[11]. Wanneer alle structurele ondersteuning aan de organisaties wordt samengenomen (in totaal gaat er 62 miljoen euro naar eigen instellingen en werkingssubsidies) blijkt dat het grootste deel van de middelen naar musea gaat: 36 miljoen euro, wat neerkomt op een aandeel 58%.

Van de 3,3 miljoen euro die naar projectsubsidies gaat, is 2,7 miljoen bestemd voor cultureel-erfgoedprojecten van organisaties. Het gaat zowel over de projectsubsidies op het Cultureelerfgoeddecreet als aparte projectoproepen zoals het reglement rond digitale collectiedata. Deze projectsubsidies zijn bestemd voor professionele cultureel-erfgoedwerking van organisaties. Daarnaast is 0,6 miljoen euro bestemd voor de beurzen vakmanschap, die na een evaluatie in 2020 opnieuw gelanceerd worden in 2021. Hier wordt de subsidie toegekend aan individuele personen.

Binnen het beleidsdomein Cultuur bestaan er nog andere mogelijkheden voor cultureel-erfgoedorganisaties en -actoren om projectsubsidies aan te vragen, bijvoorbeeld op het Bovenlokaal Cultuurdecreet.

Er gaat 1,8 miljoen euro per jaar naar collectiezorg en topstukken. Daarvan is 0,6 miljoen euro bestemd voor het Topstukkenfonds, waarmee aankopen en restauraties van topstukken gefinancierd worden. Voor de collectie van de Vlaamse Gemeenschap is er 0,9 miljoen euro voorzien. Het grootste deel gaat naar uitgaven voor het behoud en beheer van de collectie (ongeveer 650.000 euro). Voor de uitbreiding van de collectie via aankopen van hedendaagse kunst is er 250.000 euro voorzien. Voor de continuering en de optimalisatie van de ex-provinciale erfgoedgoeddatabanken is er 0,3 miljoen euro voorzien[12].

Ten slotte is er 1 miljoen euro gereserveerd voor de opstart en de ontwikkeling van het Museum voor de geschiedenis en cultuur van Vlaanderen.

4.5.2 Evolutie van het budget

De conceptnota uit 2016 vermeldt een totale ondersteuning voor cultureel erfgoed van 43,5 miljoen euro in 2016, hoewel er hier een budget vermeld wordt van 68,3 miljoen euro voor 2021. Door een aantal vertekeningen mogen die bedragen niet zomaar met elkaar vergeleken worden. Een groot deel van de 'stijging' komt van middelen die overgekomen zijn door de afslanking van de provincies in 2018. Door een aantal budgetverschuivingen worden de uitgaven anno 2021 ook beter in beeld gebracht. Lonen van de eigen instellingen zaten in het verleden bijvoorbeeld soms vervat in de loonmassa van het departement CJM en kwamen daardoor niet in beeld. We geven

[11] Alle eigen instellingen, behalve Kazerne Dossin, zijn erkend als museum. De werking van Kazerne Dossin vertrekt eveneens vanuit een museale opstelling, maar omwille van de beperkte omvang van de collectie vervult de instelling niet alle museale functies.
[12] Dit gaat enkel over het structurele budget. Onder meer in kader van het Relancebeleid worden er nog extra impulsen voorzien voor de erfgoeddatabanken.

ook mee dat het huidige budget geen volledig beeld geeft van alle uitgaven. Infrastructuursubsidies zijn bijvoorbeeld niet meegenomen in de cijfers.

Er kan met zekerheid gesteld worden dat de financiering van de Vlaamse overheid in cultureel erfgoed de voorbije jaren gestegen is. Na de erfgoedronde 2019-2023 werd het budget vanaf 2019 netto verhoogd met 9,6 miljoen euro. Ook met de ronde cultureel-erfgoedconvenants 2021-2026 verhoogde het budget netto met 1,9 miljoen euro vanaf 2021.

In 2020 was er een besparingsronde voor de gehele cultuursector. De besparing op cultureel erfgoed was evenwel beperkter dan voor andere sectoren in plaats van de generieke besparing van 6% bedroeg de besparing voor werkingssubsidies in de cultureel-erfgoedsector 3%.

4.6 ANALYSE BELEIDSRELEVANTE DATA GESUBSIDIEERDE ORGANISATIES: FINANCIËN EN PERSONEEL

Voor het toezicht op de werkingssubsidies rapporteren de gesubsidieerde organisaties jaarlijks beleidsrelevante gegevens aan het departement. Op basis van de rapportering van 2019 analyseerde het departement de financiële en personeelsgegevens. Ontbrekende gegevens werden aangevuld en logisch inconsistente gegevens werden gecorrigeerd. De cijfers zijn vooral indicatief op het niveau van de sector en de deelsectoren. Zoals aangegeven in de visienota (zie Strategische Visienota Cultureel Erfgoed, 'II - 1.2. Op punt stellen van de monitoring van beleidsrelevante gegevens') moet de monitoring gedurende de beleidsperiode verder op punt gesteld worden.

Onderstaande analyses zijn gebaseerd op de rapportering over 2019 van de organisaties gesubsidieerd op het Cultureelerfgoeddecreet. De organisaties zijn zo gegroepeerd dat de cijfers steeds minstens twee organisaties betreffen:

- cultureel-erfgoedinstellingen: 2 organisaties, allebei musea;
- landelijk ingedeeld museum: 23 organisaties, alle musea;
- regionaal ingedeeld museum: 22 organisaties, alle musea;
- landelijk ingedeeld archief of erfgoedbibliotheek: 8 organisaties, waarvan 7 archieven en 1 erfgoedbibliotheek;
- regionaal ingedeeld archief: 2 regionaal ingedeelde archieven;
- landelijke dienstverleners: 13 organisaties, waarvan 1 het steunpunt, 11 landelijke dienstverlenende rollen en de werkplaats immaterieel erfgoed (die laatste heeft wel een takenpakket dat niet enkel dienstverlening omvat);
- regionale dienstverleners: 17 organisaties, alle regionale dienstverlenende rollen.

Bij de regionale dienstverleners zijn de 5 kunststeden gesubsidieerd op basis van beleidsprioriteiten niet opgenomen in dit overzicht. De 5 steden rapporteerden in 2019 immers via de Beleids- en Beheerscyclus van de lokale overheden). In 2019 ontvingen de 5 kunststeden samen 1.750.000 euro. De subsidies zijn voor het uitvoeren van de beleidsprioriteiten. Vanaf 2021 verloopt de rapportering voor alle organisaties op dezelfde manier.

Kosten

Deelsector	Totale werkingskost	Aandeel gehele werkingskost	Gemiddelde kost per organisatie
Cultureel-erfgoedinstelling	13 384 686,49 euro	8,06%	6 692 343,25 euro
Landelijk museum	101 505 795,50 euro	61,13%	4 413 295,46 euro
Regionaal museum	21 952 419,61 euro	13,22%	997 837,26 euro
Landelijk archief of erfgoedbibliotheek	14 142 493,57 euro	8,52%	1 767 811,70 euro
Regionaal archief	1 169 607,02 euro	0,70%	584 803,51 euro
Landelijke dienstverlener	7 912 168,52 euro	4,76%	608 628,35 euro
Regionale dienstverlener	5 986 869,82 euro	3,61%	352 168,81 euro
Totaal	166 054 040,54 euro	100%	1 908 667,13 euro

Tabel 1: de totale werkingskost per deelsector

De totale gerapporteerde werkingskost van de gesubsidieerde cultureel-erfgoedsector bedroeg in 2020 iets meer dan 166.000.000 euro (tabel 1). Het overgrote deel van die kosten is voor rekening van de musea (82%), met name de landelijke musea (61%). Per organisaties liggen de gemiddelde kosten ook duidelijk het hoogst bij de cultureel-erfgoedinstellingen en de landelijk ingedeelde musea.

De volgende tabellen (tabel 2 en 3) en grafiek (grafiek 7) geven een gedetailleerd overzicht van de werkingskosten.

Deelsector	Totale werkingskost	Handelsgoederen	Diensten en diverse goederen	Lonen en aanverwante	Afschrijvingen	Andere
Cultureel-erfgoedinstelling	13 384 686,49 euro	183 295,11 euro	4 700 220,49 euro	7 976 483,91 euro	439 328,87 euro	85 358,11 euro
Landelijk museum	101 505 795,50 euro	1 013 347,59 euro	44 356 378,74 euro	46 452 121,01 euro	8 611 316,71 euro	1 072 632,11 euro
Regionaal museum	21 952 419,61euro	578 247,12 euro	5 293 552,48 euro	12 964 502,35 euro	2 377 021,01 euro	739 096,55 euro
Landelijk archief of erfgoedbibliotheek	14 142 493,57 euro	97 566,38 euro	1 951 438,65 euro	11 403 042,85 euro	316 050,61 euro	374 395,08 euro
Regionaal archief	1 169 607,02 euro	- euro	411 472,63 euro	733 802,61 euro	22 242,33 euro	2 089,45 euro
Landelijke dienstverlener	7 912 168,52 euro	68 164,72 euro	1 993 853,17 euro	5 566 426,51 euro	94 913,90 euro	188 810,22 euro
Regionale dienstverlener	5 986 869,82 euro	540 223,49 euro	1 954 904,35 euro	3 431 686,66 euro	41 728,56 euro	18 326,76 euro
Totaal	166 054 040,54 euro	2 480 844,41 euro	60 661 820,52 euro	88 528 065,90 euro	11 902 601,99 euro	2 480 708,28 euro

Tabel 2: de werkingskosten opgedeeld naar kostenposten, per deelsector

Deelsector	Handelsgoederen	Diensten en diverse goederen	Lonen en aanverwante	Afschrijvingen	Andere
Cultureel-erfgoedinstelling	1,37%	35,12%	59,59%	3,28%	0,64%
Landelijk museum	1%	43,70%	45,76%	8,48%	1,06%
Regionaal museum	2,63%	24,11%	59,06%	10,83%	3,37%
Landelijk archief of erfgoedbibliotheek	0,69%	13,80%	80,63%	2,23%	2,65%
Regionaal archief	0%	35,18%	62,74%	1,90%	0,18%
Landelijke dienstverlener	0,86%	25,20%	70,35%	1,20%	2,39%
Regionale dienstverlener	9,02%	32,65%	57,32%	0,70%	0,31%
Alle deelsectoren samen	1,49%	36,53%	53,31%	7,17%	1,49%

Tabel 3: aandeel verschillende kostenposten ten opzichte van gehele werkingskost, per deelsector

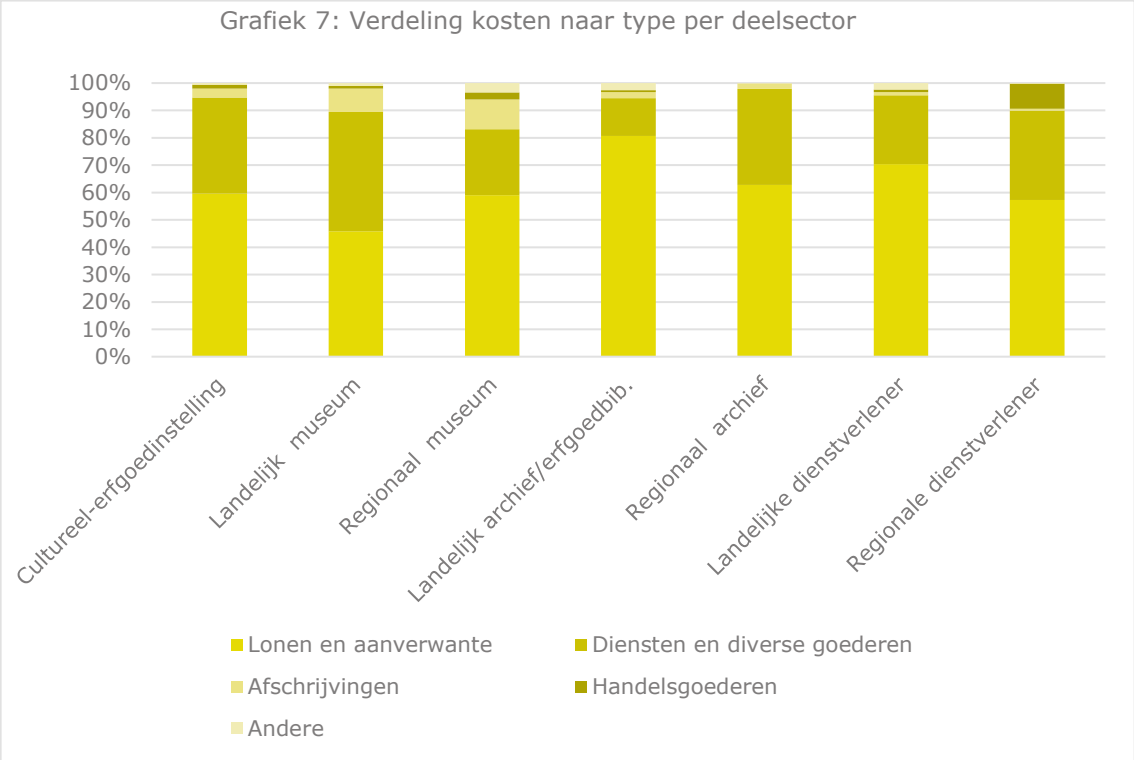

Grafiek 7: de verdeling van de verschillende kostenposten, per deelsector

Meer dan de helft van de door de organisaties gerapporteerde kosten zijn personeelskosten. Enkel bij de landelijke musea ligt dat iets lager dan de helft (46%), bij andere sectoren ligt dit een stuk hoger, tot 80% van de totale gerapporteerde kost.

De aankoop van diensten en goederen is goed voor zo'n 36,5% van de kosten. Bij de landelijke musea (43,7%) is die kost ongeveer even belangrijk dan de personeelskost.

Andere kosten zijn in vergelijking relatief beperkt, al zijn er enkele kosten hoger voor bepaalde deelsectoren.

Opbrengsten

Deelsector	Totale opbrengsten	Omzet	Wijziging voorraad en vast activa	subsidies, dotaties en legaten	Andere
Cultureel-erfgoedinstelling	13 432 656,67 euro	1 117 934,96 euro	- euro	12 106 920,65 euro	207 801,06 euro
Landelijk museum	73 014 229,43 euro	20 604 063,62 euro	- euro	50 334 603,89 euro	2 075 561,92 euro
Regionaal museum	10 089 324,05 euro	3 535 524,84 euro	14 463,37 euro	5 805 705,83 euro	733 630,05 euro
Landelijk archief of erfgoedbibliotheek	11 482 945,14 euro	78 464,38 euro	- euro	11 126 107,26 euro	278 373,46 euro
Regionaal archief	175 403 euro	2 422 euro	- euro	166 722 euro	6 259 euro
Landelijke dienstverlener	8 534 628,12 euro	268 249,83 euro	- euro	8 129 987,19 euro	136 391,10 euro
Regionale dienstverlener	5 614 009,24 euro	84 536,34 euro	398 830,12 euro	5 096 943,45 euro	33 699,33 euro
Totaal	122 343 195,65 euro	25 691 195,97 euro	413 293,49 euro	92 766 990,27 euro	3 471 715,92 euro

Tabel 4: Totale opbrengsten, opgedeeld per deelsector en herkomst

De totale inkomsten van de cultureel-erfgoedorganisaties (tabel 4) zijn minder eenduidig af te leiden uit de gerapporteerde cijfers, doordat de inbreng van de eigen inrichtende macht op verschillende manieren -en vaak niet of onvolledig- wordt gerapporteerd. De totale gerapporteerde opbrengsten zijn daardoor zo'n 26% lager dan de gerapporteerde kosten. In de meeste gevallen lijkt het verschil niet in de rapportering opgenomen eigen inbreng te betreffen. Dit is een punt dat zeker verder onderzocht moet worden en opgevangen moet worden bij het op punt stellen van de monitoring. In wat volgt worden de gerapporteerde inkomsten daarom vergeleken met de totale kosten, eerder dan met de totale opbrengsten.

Deelsector	Ticketing	Andere publieks-activiteiten	Bookshop	Cafetaria	Andere verkoop	Sponsoring	Dienstverlening	Andere
Cultureel-erfgoedinstelling	300 954,61	-	72 625,40	129 077,48	-	-	114 635,90	500 641,57
Landelijk museum	15 891 823,43	1 076 154,89	2 415 035,25	124 073,15	490 753,09	218 780,98	60 542,88	326 900,75
Regionaal museum	2 040 061,74	129 271	492 247,87	64 771,87	365 972,81	200 905,56	12 498,71	229 795,38
Landelijk archief of erfgoedbibliotheek	11 591	14 482,81	7 866,40	-	2 533,34	-	19 730,53	22 261,50
Regionaal archief	-	100	-	-	2 034	-	138	150
Landelijke dienstverlener	4 044,62	68 174,89	5 669,45	-	13 349	46 346	99 039,05	31 626,28
Regionale dienstverlener	1 150,08	1 140,41	6 652,56	64	4 424,47	9 100	-	62 004,82
Totaal	18 249 625,48	1 289 324	3 000 096,93	317 986,50	879 066,71	475 132,54	306 585,07	1 173 380,30

Tabel 5: Omzet (inkomsten uit werking), opgedeeld per deelsector en herkomst

De totale omzet (de inkomsten uit werking) dekt zo'n 15% van de gemaakte kosten. Niet verrassend liggen die inkomsten vooral hoog bij de musea (het hoogste percentage bij landelijke musea, waar dit 20% van de gemaakte kosten dekt). Bij de overige sectoren samen bedraagt dit gemiddeld slechts 1,5% van de totale kost.

De voornaamste bron van omzet is de ticketing (goed voor 71% van de omzet), zoals te verwachten bijna enkel aanwezig bij musea. Bij de andere inkomsten valt vooral de bookshop op (goed voor zo'n 11,7% van de omzet), ook vooral een inkomst bij de musea. De gerapporteerde inkomsten uit sponsoring blijven erg beperkt. Mogelijk is dat afhankelijk van de manier waarop gerapporteerd wordt en zijn die opbrengsten anders opgenomen. Hetzelfde geldt voor inkomsten uit dienstverlening, die verwaarloosbaar blijven. (tabel 5)

Deelsector	Totaal	Ondersteuning door Vlaamse Overheid				Gemeentes	Andere
		Werkings-subsidies CE-Decreet	Andere werkings-subsidies of dotatie	Projectsubsidies	Personeels-subsidies		
Cultureel-erfgoedinstelling	12 030 920,65	5 357 000	6 015 000	-	386 743,69	75 000	197 176,96
Landelijk museum	49 513 870,43	13 972 420,82	5 308 874,30	1 922 277,74	1 590 334,27	24 122 403,39	2 597 559,89
Regionaal museum	5 390 928,55	3 165 084,50	713 736,96	311 836,53	351 663,29	785 005,74	63 601,53
Landelijk archief of erfgoedbibliotheek	10 992 781,94	9 245 469,58	212 500	452 115,68	463 157,65	-	619 539,03
Regionaal archief	166 722	111 000	2 585	-	53 137	-	-
Landelijke dienstverlener	7 947 670,23	7 034 381,60	35 590,20	441 060,02	363 860,91euro	6 000	66 777,50
Regionale dienstverlener	5 096 943,45	4 286 996,90	3 000	100 248,37	25 396,81	640 513,87	40 787,50
Totaal	91 139 837,25	43 172 353,40	12 291 286,46	3 227 538,34	3 234 293,62	25 628 923	3 585 442,41

Tabel 6: de verschillende subsidies en dotaties, opgedeeld per deelsector en herkomst

Deelsector	Totaal	Ondersteuning door Vlaamse Overheid				Gemeentes	Andere
		Werkings-Subsidies CE-Decreet	Andere werkings-subsidies of dotatie	Projectsubsidies	Personeels-subsidies		
Cultureel-erfgoedinstelling	89,89%	40,02%	44,94%	0%	2,89%	0,56%	1,47%
Landelijk museum	48,78%	13,77%	5,23%	1,89%	1,57%	23,76%	2,56%
Regionaal museum	24,56%	14,42%	3,25%	1,42%	1,60%	3,58%	0,29%
Landelijk archief of erfgoedbibliotheek	77,73%	65,37%	1,50%	3,20%	3,27%	0%	4,38%
Regionaal archief	14,25%	9,49%	0,22%	0%	4,54%	0%	0%
Landelijke dienstverlener	100,45%	88,91%	0,45%	5,57%	4,60%	0,08%	0,84%
Regionale dienstverlener	85,14%	71,61%	0,05%	1,67%	0,42%	10,70%	0,68%
Totaal	54,89%	26%	7,40%	1,94%	1,95%	15,43%	2,16%

Tabel 7: de verschillende subsidies en dotaties in verhouding tot de totale werkingskost

Op basis van de rapportering dekken werkingssubsidies en dotaties meer dan de helft van de kosten (54,9%). Indien de eigen inbreng volledig opgenomen zou zijn, zou dit bedrag waarschijnlijk nog gevoelig hoger liggen, eerder rond 80%. (tabel 6 en 7)

De werkingssubsidies op het Cultureelerfgoeddecreet vergoeden zo'n 26% van de totale gemaakte kosten. Er zijn grote sectorale verschillen. Voor de landelijke en regionaal ingedeelde musea, waar de kosten het hoogst liggen, dekt de werkingssubsidie een kleine 15% van de werkingskosten (landelijke musea 13,8%, regionale musea 14,4%). Voor andere types collectiebeherende organisaties en de dienstverleners ligt dit percentage een stuk hoger, op 65% of meer.

De cultureel-erfgoedinstellingen wijken af van de andere musea, omdat het twee musea betreft waarvan de Vlaamse overheid de inrichtende macht is. De totale werkingssubsidie en dotatie bedraagt bijna 85% van de totale gemaakte kosten.

De Vlaamse projectsubsidies (op het decreet en daarbuiten) dekken zo'n 2% van de totale gemaakte kost. Daarbij valt op dat de verhouding evenwichtiger is tussen de deelsectoren dan bij de werkingssubsidies. De uitzondering hierop vormen de cultureel-erfgoedinstellingen, die in 2019 geen projectsubsidies ontvingen, maar voor die organisaties gelden specifieke bepalingen rond projectsubsidies.

Een andere belangrijke bron van inkomsten voor de cultureel-erfgoedorganisaties zijn de Vlaamse personeelssubsidies. Niet alle organisaties ontvangen die, maar globaal dekken de personeelssubsidies toch zo'n 2% van de totale werkingskost en 3,8% van de totale personeelskosten. Ook hier is er een eerder evenwichtige verdeling over de deelsectoren, al zijn er uitschieters.

Andere subsidies zijn minder significant of niet duidelijk af te leiden uit de cijfers. Dat laatste geldt met name voor de bijdrage van de gemeentes. Die betreffen een hoog bedrag, maar het is moeilijk een onderscheid te maken tussen eigen inbreng en subsidies. Wanneer de gehele eigen inbreng in kaart gebracht wordt, ligt de bijdrage van de gemeentes ongetwijfeld nog een stuk hoger.

Belangrijk om op te merken is dat 2019 voor de meeste organisaties ook het begin van de nieuwe beleidsperiode 2019-2023 betekende. 2019 is daardoor deels een overgangsjaar, waarin de verhoogde budgetten (zie 4.5.2 Evolutie van het budget) nog niet volledig ingezet werden. Sommige organisaties hadden op het einde van 2019 dan ook een (grote) reserveopbouw, wat verklaart dat de totale werkingssubsidies en dotaties per deelsector hoger kunnen zijn dan de gemaakte kosten. Wanneer de organisaties hun vooropgestelde werking ten volle ontplooien, zou die situatie zich in de loop van de beleidsperiode moeten normaliseren.

Personeel

Deelsector	aantal personeelsleden	aantal mannen	% mannen	aantal vrouwen	% vrouwen
Cultureel-erfgoedinstelling	**146 (133,3)**	**58 (55,1)**	**39,73% (41,34%)**	**88 (78,2)**	**60,27% (58,66%)**
Landelijk museum	**1164 (907,62)**	**510 (414,6)**	**43,81% (45,68%)**	**654 (493,02)**	**56,19% (54,32%)**
Regionaal museum	**350 (231,14)**	**106 (76,42)**	**30,29% (33,06%)**	**244 (154,72)**	**69,71% (66,94%)**
Landelijk archief of erfgoedbibliotheek	**202 (167,04)**	**91 (80,56)**	**45,05% (48,23%)**	**111 (86,48)**	**54,95% (51,77%)**
Regionaal archief	**14 (13)**	**7 (6,5)**	**50 % (50%)**	**7 (6,5)**	**50% (50%)**
Landelijke dienstverlener	**120 (86, 91)**	**47 (32,82)**	**39,17% (37,76%)**	**73 (54,09)**	**60,83% (62,24%)**
Regionale dienstverlener	**81 (58.37)**	**19 (14,11)**	**23,46% (24,18%)**	**62 (44,26)**	**76,54% (75,83%)**
Totaal	**2077 (1597)**	**838 (680,11)**	**40,35% (42,58%)**	**1239 (917,27)**	**59,65% (57,42%)**

Tabel 8: het aantal personeelsleden in absolute aantallen en in voltijdse equivalenten (weergegeven tussen haakjes)

Op basis van de beschikbare data stellen de op het decreet gesubsidieerde organisaties 2.077 personeelsleden te werk of een totaal van bijna 1.600 voltijdse equivalenten. De ruime meerderheid van de personeelsleden is tewerkgesteld bij de musea (80%), waarvan 57% bij de landelijke musea. (tabel 8)

60% van de personeelsleden in de gesubsidieerde sector zijn vrouwen (57,4% van de VTE), 40% mannen (42,6% van de VTE). Bij de regionale archieven werken er exact evenveel vrouwen als mannen, in alle andere deelsectoren zijn de vrouwen in de meerderheid. Dit is het nadrukkelijkst bij de regionale dienstverlenende rollen met een verdeling van 76,5% vrouwen tegenover 23,5% mannen.

Deelsector	lager onderwijs	% van totaal	secundair onderwijs	% van totaal	hoger onderwijs KT	% van totaal	hoger onderwijs LT	% van totaal
Cultureel-erfgoedinstelling	84	57,53%	15	10,27%	15	10,27%	32	21,92%
Landelijk museum	353	30,33%	316	27,15%	212	18,21%	283	24,31%
Regionaal museum	58	16,57%	114	32,57%	77	22%	101	28,86%
Landelijk archief of erfgoedbibliotheek	15	7,43%	49	24,26%	38	18,81%	100	49,50%
Regionaal archief	0	0%	4	28,57%	0	0%	10	71,43%
Landelijke dienstverlener	1	0,83%	4	3,33%	18	15%	97	80,83%
Regionale dienstverlener	0	0%	8	9,88%	14	17,28%	59	72,84%
Totaal	511	24,60%	510	24,55%	374	18,01%	682	32,84%

Tabel 9: het aantal personeelsleden naar opleidingsniveau

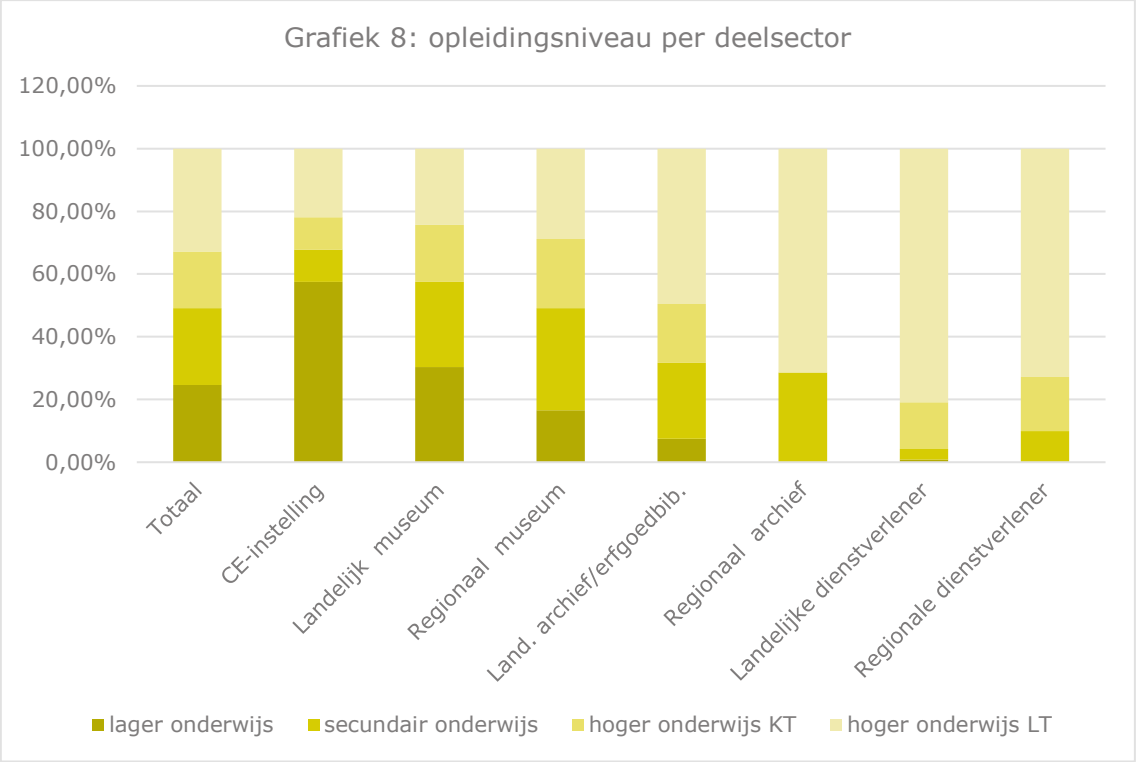

Grafiek 8: het opleidingsniveau van de personeelsleden per deelsector

Naar opleidingsniveau is er bij de personeelsleden in de sector een eerder evenwichtige verdeling tussen lager onderwijs (24,6%), secundair onderwijs (24,5%), hoger onderwijs korte type (18%) en hoger onderwijs lange type (32,9%). (tabel 9 en grafiek 8)

Deelsector	LO mannen	LO vrouwen	SO mannen	SO vrouwen	HOKT mannen	HOKT vrouwen	HOLT mannen	HOLT vrouwen
Cultureel-erfgoedinstelling	41	43	8	7	1	14	8	24
Landelijk museum	211	142	138	178	65	147	96	187
Regionaal museum	16	42	37	77	21	56	32	69
Landelijk archief of erfgoedbibliotheek	7	8	19	30	16	22	49	51
Regionaal archief	0	0	0	4	0	0	7	3
Landelijke dienstverlener	1	0	2	2	4	14	40	57
Regionale dienstverlener	0	0	0	8	4	10	15	44
Totaal	276	235	204	306	111	263	247	435

Tabel 10: Man-vrouwverhouding per opleidingsniveau in absolute aantallen

Wanneer naar de verdeling per deelsector gekeken wordt, zijn er evenwel grote verschillen. De meeste werknemers met opleiding lager of secundair onderwijs werken in

////////////

collectiebeherende organisaties, met name musea (in alle musea samen zo'n 39% van het personeel). Bij de dienstverleners zijn er nauwelijks werknemers met opleiding lager onderwijs en weinig met opleiding secundair onderwijs. Dat vertaalt zich uiteraard ook in de percentages werknemers met een diploma hoger onderwijs. Meer dan 90% van de werknemers bij dienstverlenende organisaties heeft een diploma hoger onderwijs, veel hoger dan het sectorgemiddelde.

Deelsector	LO mannen	LO vrouwen	SO mannen	SO vrouwen	HOKT mannen	HOKT vrouwen	HOLT mannen	HOLT vrouwen
Cultureel-erfgoedinstelling	48,81%	51,19%	53,33%	46,67%	6,67%	93,33%	25%	75%
Landelijk museum	59,77%	40,23%	43,67%	56,33%	30,66%	69,34%	33,92%	66,08%
Regionaal museum	27,59%	72,41%	32,46%	67,54%	27,27%	72,73%	31,68%	68,32%
Landelijk archief of erfgoedbibliotheek	46,67%	53,33%	38,78%	61,22%	42,11%	57,89%	49%	51%
Regionaal archief			0%	100%			70%	30%
Landelijke dienstverlener	100%	0%	50%	50%	22,22%	77,78%	41,24%	58,76%
Regionale dienstverlener		100%	0%	100%	28,57%	71,43%	25,42%	74,58%
Totaal	54,01%	45,99%	40%	60%	29,68%	70,32%	36,22%	63,78%

Tabel 11: de man-vrouwverhouding per opleidingsniveau in percentage

De man-vrouwverhouding varieert sterker naar het opleidingsniveau. Bij de personeelsleden met enkel een diploma lager onderwijs zijn er meer mannen (mannen 54%, vrouwen 46%). Bij de personeelsleden met een diploma hoger onderwijs korte of lange type is bijna twee-derde vrouwen (vrouwen 66%, mannen 34%). (tabel 10 en 11)

Deelsector	directie	bedienden	arbeiders	andere
Cultureel-erfgoedinstelling	5	129	12	0
Landelijk museum	37	780	347	0
Regionaal museum	23	270	57	0
Landelijk archief of erfgoedbibliotheek	6	177	19	0
Regionaal archief	1	13	0	0
Landelijke dienstverlener	7	108	2	3
Regionale dienstverlener	0	81	0	0
Totaal	79	1558	437	3

Tabel 12: het aantal personeelsleden naar functie

75% van de personeelsleden hebben een bediendenstatuut, 21% hebben een arbeidersstatuut, 3,8% hebben een directiefunctie. (tabel 12) De beschikbare data delen de functies niet verder op naar geslacht.

//

Deelsector	onbepaalde duur	duidelijk omschreven werk	bepaalde duur	vervangings-overeenkomst
Cultureel-erfgoedinstelling	130	0	16	0
Landelijk museum	987	11	152	14
Regionaal museum	306	6	26	12
Landelijk archief of erfgoedbibliotheek	185	9	8	0
Regionaal archief	13	0	1	0
Landelijke dienstverlener	96	5	19	0
Regionale dienstverlener	62	4	14	1
Totaal	1779	35	236	27

Tabel 13: het aantal personeelsleden naar type contract

Meer dan 85% van de werknemers hebben een vast contract van onbepaalde duur. Daarnaast hebben zo'n 11% een contract van bepaalde duur. De verschillen tussen de deelsectoren zijn op dit vlak beperkt. (tabel 13) Het is wel belangrijk op te merken dat het énkel gaat over de werknemers die rechtstreeks tewerkgesteld zijn bij de organisatie of een verwante rechtspersoon. Daarnaast werken er ook heel wat zelfstandigen en freelancers in de sector, maar daarover bevat de rapportering geen verdere informatie.

5 ANDERE INSTRUMENTEN BINNEN HET VLAAMSE CULTUREEL-ERFGOEDBELEID

In '5. Wie is bezig met cultureel erfgoed en cultureel-erfgoedwerking?' ligt de focus op het Cultureelerfgoeddecreet en de sector die dat decreet ondersteunt. In dit deel wordt een overzicht gegeven van de andere instrumenten binnen het Vlaamse cultureel-erfgoedbeleid: Impulsreglementen, Topstukkendecreet en fonds, Instrumenten in het immaterieel-erfgoedbeleid, en Erfgoeddatabanken. De beschikbare budgetten voor de uitvoering van die instrumenten werd al in '5.5 Ondersteuning van Cultureel-erfgoedwerking door de Vlaamse overheid' toegelicht.

5.1 IMPULSREGLEMENTEN

Aanvullend op de bestaande projectmatige ondersteuningsmogelijkheden binnen het Cultureelerfgoeddecreet kunnen reglementen voor bijkomende impulsen zorgen. De projectoproepen voor een inhaalbeweging rond digitale collectieregistratie van cultureel erfgoed zijn daarvan een voorbeeld. Er werden tussen 2018 en 2020 al 3 oproepen gelanceerd. Aan de laatste projectoproep werd een nadrukkelijker begeleidingstraject vanuit meemoo gekoppeld. Een ander voorbeeld zijn de pilootprojecten over het waarderen van cultureel erfgoed waarvoor in 2017 en 2018 een oproep werd gelanceerd. Het betrof niet enkel een financiële ondersteuning, maar eveneens een begeleidingstraject bij FARO.

5.2 TOPSTUKKENDECREET EN FONDS

Het Topstukkendecreet (*Decreet van 24 januari 2003, houdende bescherming van het roerend cultureel erfgoed van uitzonderlijk belang*) beschermt het cultureel erfgoed dat van uitzonderlijk belang is voor Vlaanderen, de 'topstukken'. Het gaat daarbij zowel om de topstukken opgenomen op de Topstukkenlijst als om de topstukken die niet op die lijst zijn opgenomen maar beantwoorden aan de criteria 'zeldzaam en onmisbaar' van het Topstukkendecreet.

Eigenaars kunnen aan de Vlaamse overheid een certificaat van niet-bescherming als topstuk aanvragen. Dat garandeert dat het roerend goed of de verzameling, waarvoor het certificaat werd afgeleverd, geen beschermd statuut geniet en vrij buiten Vlaanderen gebracht kan worden.

Zonder toelating mogen topstukken niet buiten Vlaanderen gebracht worden. De Vlaamse overheid kan deze toelating weigeren. In geval van weigering moet de Vlaamse overheid, indien de eigenaar dit vraagt, overgaan tot de aankoop van het topstuk tegen de internationale marktwaarde. Doet de Vlaamse overheid dat niet, dan moet zij de gevraagde toelating alsnog verlenen.

Voor de in de Topstukkenlijst opgenomen topstukken gelden extra beschermende maatregelen. De Vlaamse overheid moet toelating geven voor er fysieke ingrepen gepleegd worden op die stukken. De conservatie en restauratie kunnen worden gesubsidieerd tot 80% van de kosten. Vanaf 1993 legde de EU een vergunningsplicht op voor het buiten de EU brengen van cultuurgoederen. Die vergunningsplicht werd ingevoegd in het Topstukkendecreet.

Voor het financieren van eventuele aankopen en restauraties van topstukken werd het Topstukkenfonds opgericht (jaardotatie 2021: 563.000). De door het Topstukkenfonds verworven stukken worden in langdurige bruikleen gegeven aan musea, culturele archiefinstellingen en erfgoedbibliotheken in Vlaanderen. Recent verwierf de Vlaamse Gemeenschap via het Topstukkenfonds het handschrift van de dichtbundel 'Bezette Stad' van Paul Van Ostaijen voor 725.000.

Momenteel bevat de Topstukkenlijst 795 topstukken: 701 objecten en 94 verzamelingen. Die topstukken zijn verspreid over 178 bewaarplaatsen en bevinden zich vooral in grote steden (70% in de 5 kunststeden).

De bewaarplaatsen[13] bevinden zich bij erkende collectiebeherende organisaties, kerken en kloosters, oudheidkundige kringen, stichtingen, privépersonen …

Er worden in totaal 498 topstukken bewaard bij erkende collectiebeherende organisaties, verspreid over 56 bewaarplaatsen (grafiek 9).

Grafiek 9: de percentuele verdeling van de topstukken over erkende en niet erkende organisaties

[13] *Een 'bewaarplaats' duidt op de locatie waar een topstuk bewaard wordt. Een erkende collectiebeherende organisatie kan zo meerdere bewaarplaatsen van topstukken hebben.*

Het aantal topstukken per bewaarplaats varieert. De 5 bewaarplaatsen die de meeste topstukken beheren, zijn KMSKA, Museum Plantin-Moretus, Museum Mayer vanden Bergh, Museum voor Schone Kunsten Gent, en Groeningemuseum. Samen beheren ze 300 topstukken, meer dan 1/3 van het totale aantal op de Topstukkenlijst. Het KMSKA beheert met 112 topstukken de meeste.

5.3 INSTRUMENTEN IN HET IMMATERIEEL-ERFGOEDBELEID

Verschillende beleidsinstrumenten ondersteunen het immaterieel-erfgoedbeleid. Via het Cultureelerfgoeddecreet worden verschillende organisaties gesubsidieerd, die een actieve rol opnemen in het ondersteunen en begeleiden van erfgoedgemeenschappen en het borgen van ICE. Zo groeide een fijnmazig netwerk van dienstverleners. Er wordt sterk ingezet op taakafspraken en goede samenwerking, in eerste instantie via het domeinnetwerk immaterieel erfgoed, dat wordt gecoördineerd door vzw Werkplaats Immaterieel Erfgoed die ondersteund wordt als organisatie voor immaterieel erfgoed in het decreet.

Het platform www.immaterieelerfgoed.be heeft een centrale plaats binnen de werkzaamheden van het immaterieel-erfgoednetwerk van organisaties en erfgoedgemeenschappen in Vlaanderen, en binnen het beleid. Het zorgt ervoor dat alles wat met het beleid en de praktijk te maken heeft zichtbaar, vindbaar en raadpleegbaar is. De Vlaamse overheid is eigenaar van het platform. Het dagelijks beheer van het platform is in handen van vzw Werkplaats Immaterieel Erfgoed. Vanuit de werking als organisatie voor immaterieel erfgoed wordt het platform sinds 2019 ook gestaag verder uitgebouwd en als werkinstrument voor het brede erfgoedveld ontwikkeld.

Sinds 2008 heeft de Vlaamse overheid een inventaris van het immaterieel erfgoed, waar momenteel 63 elementen op staan. Twee keer per jaar kunnen erfgoedgemeenschappen erfgoed laten opnemen in de Inventaris Vlaanderen. Zo engageren ze zich voor een duurzame erfgoedzorg en nemen ze actie opdat het erfgoed wordt doorgegeven aan toekomstige generaties. Aan de opname is een erkenning door de Vlaamse overheid verbonden.

In de periode 2018-2019 werden het reglement op de Inventaris Vlaanderen en het platform immaterieelerfgoed.be grondig vernieuwd. Die vernieuwing kaderde in een verbreding, waarbij voortaan via drie 'ingangen' wordt gewerkt:

- erfgoedgemeenschappen, of individuele beoefenaars kunnen hun erfgoed laagdrempelig registreren op immaterieelerfgoed.be, waardoor het zichtbaar wordt voor iedereen (momenteel zijn er 206 registraties);
- erfgoedgemeenschappen kunnen hun erfgoed laten opnemen in de officiële 'Inventaris Vlaanderen', wat betekent dat ze er via actie zorg voor willen dragen, wat een groter engagement inhoudt dan het louter registreren (momenteel staan 63 elementen op de Inventaris);
- erfgoedgemeenschappen kunnen de zorg voor hun erfgoed laten uitgroeien tot een voorbeeldpraktijk voor anderen via het Register van Inspirerende Voorbeelden inzake het Borgen van Immaterieel Cultureel Erfgoed, een nieuw beleidsinstrument sinds 2019 (momenteel staan 16 praktijken op het Register).

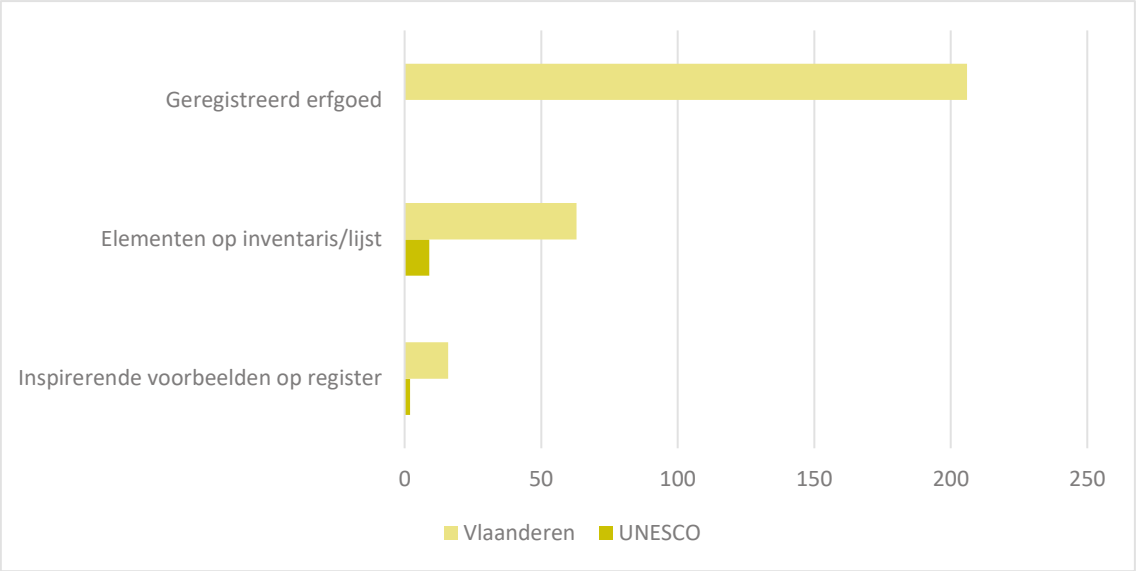

Grafiek 10: het aantal elementen en praktijken op de verschillende lijsten van Vlaanderen en UNESCO

De drie lijnen lopen allemaal via immaterieelerfgoed.be. De opvolging van de eerste loopt via vzw Werkplaats Immaterieel Erfgoed. De Vlaamse overheid staat in voor de opvolging van de Inventaris en het Register.

Er staan 9 elementen uit Vlaanderen op de Representatieve lijst van het ICE van de Mensheid van UNESCO. Op het Register van programma's, projecten en activiteiten die het best de doelstellingen en principes van de Conventie weerspiegelen, staan er twee Vlaamse praktijken. (grafiek 10)

De beurzen voor het doorgeven van vakmanschap geven vakmensen ruimte om zich gedurende een aantal maanden tot twee jaar intensief te wijden aan het doorgeven/verwerven van vakmanschap (bijvoorbeeld ambachten, maar ook toegepaste kunsten, podiumkunsten, muziek …). De beurs kan worden aangevraagd door een partnerschap van een meester en één of meerdere leerlingen die samen de aanvraag doen voor een gezamenlijk traject. Zowel de meester als de leerling(en) kunnen ieder een stuk van de beurs krijgen.

5.4 ERFGOEDDATABANKEN

Er staan vandaag twee centrale databanken (Erfgoedinzicht en Erfgoedplus) ter beschikking van de erfgoedsector. Deze databanken worden sinds het afslanken van de provincies in een overgangsfase vanuit het departement Cultuur, Jeugd en Media gecontinueerd. Daaraan is een consulentschap registratie verbonden, dat de erfgoedsector bijstaat met advies, vorming en begeleiding rond het registreren, digitaliseren, digitaal ontsluiten en hergebruiken van erfgoedcollecties en bijhorende data.

De overgangsfase zorgt voor grote onzekerheid in de sector. In afwachting van een nieuw aanbod blijft het departement instaan voor het continueren van de systemen en het ondersteunen. Daarvoor wordt van nabij samengewerkt met dienstverleners op het terrein. Sinds de overdracht van de erfgoeddatabanken is het aantal gebruikers exponentieel toegenomen. Ook enkele onroerenderfgoeddepots maken er gebruik van. Sinds 2018 is het personeelsbestand voor het consulentschap registratie sterk ingekrompen. Daardoor komt de dienstverlening erg onder druk te staan. Het consulentschap heeft nochtans een belangrijke rol in de praktijkontwikkeling, het organiseren van vorming en het onderhouden van een wijdverspreid netwerk van erfgoedprofessionals, collectiebeheerders en vrijwilligers. Het vormt een technisch-inhoudelijke tussenschakel tussen ICT-ontwikkelaars, systeembeheerders en cultureel-erfgoedcollecties en bewaakt de toepassing van nationaal (Oslo) en internationaal (SPECTRUM, CIDOC-CRM, AAT) geldende afspraken en standaarden voor objectregistratie.

Na een uitgebreide fase van onderzoek en veldverkenning start nu de fase van concrete uitwerking van het nieuwe systeem. De toekomstige governance van de centrale erfgoeddatabank en het bijhorende consulentschap wordt in dit kader ook vastgelegd. De Vlaamse erfgoeddatabanken, hun technische ondersteuning en het consulentschap registratie blijven onmisbare instrumenten binnen de depotpraktijk. Het ontwikkelen van de nieuwe databank is een opportuniteit om dat instrument breed toepasbaar te maken voor de hele erfgoedsector. Waar relevant en mogelijk wordt rekening gehouden met de noden van de erkende onroerenderfgoeddepots.

6 BEHEER VAN DE COLLECTIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP EN DE EIGEN INSTELLINGEN

6.1 COLLECTIE VLAAMSE GEMEENSCHAP

De Vlaamse Gemeenschap beheert een collectie van ongeveer 40.000 objecten. Waardevolle, museale stukken worden in langdurige bewaring gegeven aan erkende collectiebeherende organisaties. De voorwaarden hiervoor worden opgenomen in een bewaargevingsovereenkomst. Aan de landelijk erkende musea wordt een grote autonomie toegekend in het beheer van de in bewaringgegeven objecten. Zij nemen zelf beslissingen over restauratie of bruiklenen en rapporteren daar jaarlijks over. Een uitzondering wordt gemaakt voor de in bewaring gegeven topstukken. De niet-museale locaties worden opgevolgd via standplaatscontroles. De collectie wordt ook getoond via bruiklenen voor tijdelijke tentoonstellingen. Niet-museale objecten uit de collectie kunnen ingezet worden voor het aankleden van publiek toegankelijke ruimten van openbare instellingen (administraties, kabinetten, steden en gemeenten, scholen, justitie …). In het depot van de Collectie Vlaamse Gemeenschap in Vilvoorde worden ongeveer 3500 objecten bewaard (grafiek 11).

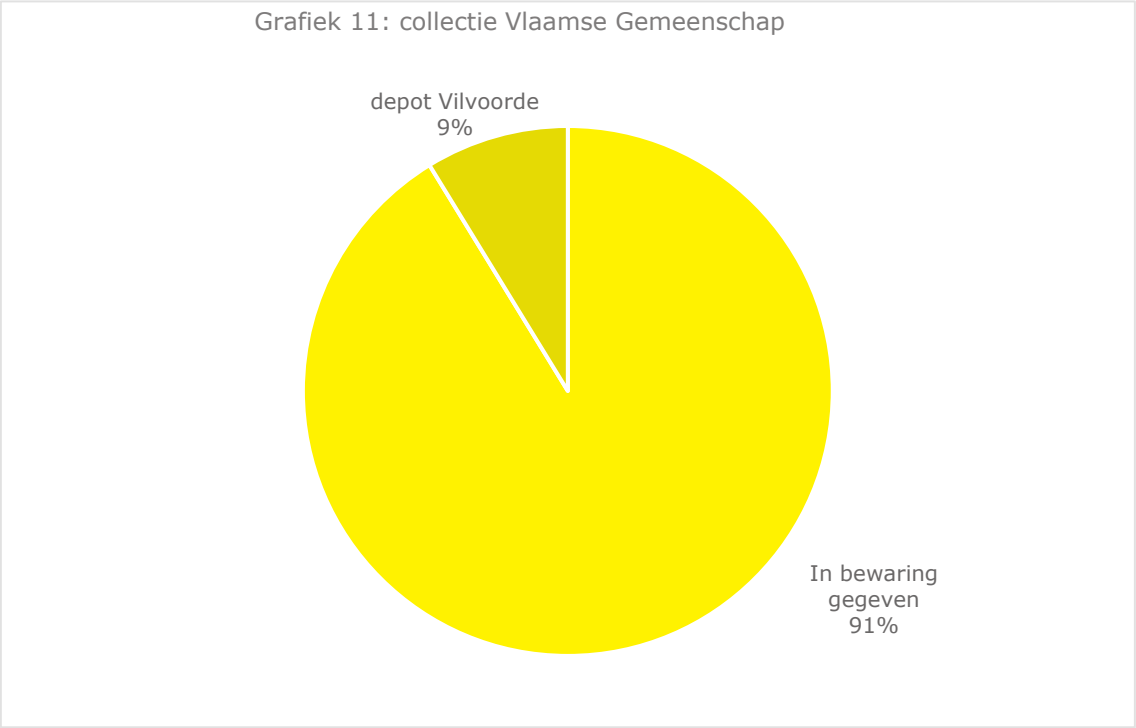

Grafiek 11: het aantal elementen en praktijken op de verschillende lijsten van Vlaanderen en UNESCO

////////////

De Collectie Vlaamse Gemeenschap wordt momenteel uitgebreid door het aankopen van topstukken en sleutelwerken (via het Topstukkenfonds), door de regeling aankoop hedendaagse kunst binnen het Kunstendecreet (vanaf 2016) en door aankopen ter versterking van de collectie van het M HKA. De collectie kende een aanzienlijke groei in 2018 door de overdracht van provinciale collecties naar aanleiding van de afslanking van de bevoegdheden van de provincies.

6.2 EIGEN INSTELLINGEN

De Vlaamse overheid is inrichtende macht van een aantal eigen musea en erfgoedinstellingen: KMSKA, M HKA, en Kasteel van Gaasbeek. De rechtsvorm van die instellingen varieert: KMSKA en M HKA zijn beide vzw's, Kasteel van Gaasbeek maakt als 'dienst in afzonderlijk beheer' deel uit van het departement Cultuur, Jeugd en Media.

Door de afslanking van de provincies werden volgende provinciale cultureel-erfgoedinstellingen overgedragen naar de Vlaamse overheid vanaf 1 januari 2018:

- Mu.ZEE en het Permekemuseum (West-Vlaanderen);
- Collectie Bulskampveld (West-Vlaanderen);
- Architectuurarchief Provincie Antwerpen (Antwerpen);
- Roger Raveelmuseum (Oost-Vlaanderen);
- Lijsternest (West-Vlaanderen).

Voor elk van die instellingen, en de eraan verbonden collectie en middelen, werd een gepast beheer gezocht. Binnen dat kader kregen enkele organisaties in het veld een bijkomende opdracht in het beheer of de inhoudelijke werking van enkele overgedragen instellingen, met name Centrum Agrarische Geschiedenis voor het beheer van de Collectie Bulskampveld, het Vlaams Architectuurinstituut voor het beheer van het Architectuurarchief Provincie Antwerpen en het Letterenhuis (Antwerpen) voor de inhoudelijke werking van het Lijsternest. De Vlaamse overheid neemt sinds 2018 het beheer van het Lijsternest en het Roger Raveelmuseum op (inkanteling in het departement) en is medebestuurder van Mu.ZEE geworden (medebestuur via vzw Mu.ZEE met de stad Oostende).

Elk van de instellingen die de Vlaamse overheid beheert, in eigen beheer of verzelfstandigd, is ingebed en gepositioneerd binnen het erkennings- en indelingssysteem van het Cultureelerfgoeddecreet. De erkenning en indeling geeft de schaalgrootte, omvang en relevantie van de werking weer en geeft het ambitieniveau aan dat voor die instellingen vooropgesteld is:

- M HKA en KMSKA zijn aangeduid als cultureel-erfgoedinstelling;
- Mu.ZEE en het Permekemuseum zijn ingedeeld bij het landelijke niveau;
- Roger Raveelmuseum en Kasteel van Gaasbeek zijn erkende musea.

De Vlaamse overheid is tot slot ook mede inrichtende macht van Kazerne Dossin, het memoriaal, museum en documentatiecentrum over holocaust en mensenrechten in Mechelen.

7 INTERNATIONALE KADERS EN TENDENSEN

7.1 INTERNATIONALE KADERS

De Vlaamse overheid baseert zich op internationale referentiekaders voor het vormgeven van haar cultureel-erfgoedbeleid. Het gaat om internationale normen en standaarden, maar nog belangrijker zijn de internationale verdragen en beleidskaders. Geratificeerde verdragen houden ook verplichtingen in voor de Vlaamse overheid. De conceptnota *Naar een duurzame cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen. Een langetermijnvisie voor cultureel erfgoed en cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen* (maart 2016) geeft een overzicht van de belangrijkste verdragen, conventies en richtlijnen die tot stand kwamen vanuit UNESCO, de Raad vanpa en depese Unie.

Specifiek voor het Cultureelerfgoeddecreet zijn de volgende conventies de belangrijkste richtinggevende kaders:

- de Kaderconventie van de Raad vanpa over de Waarde van Cultureel Erfgoed voor de Samenleving (Faro, 2005);
- de Conventie voor de bescherming en de promotie van de diversiteit van culturele uitingen (UNESCO, 2005, geratificeerd door België op 19 juli 2013);
- de Conventie voor het borgen van het immaterieel cultureel erfgoed (UNESCO, 2003; aanvaarding van de conventie door België op 24 maart 2006).

Recente internationale kaders met bijzondere relevantie voor de cultureel-erfgoedsector zijn:

- Europese Erfgoedstrategie voor de 21ste eeuw: met de Strategie 21 wil de Raad vanpa zijn lidstaten stimuleren en helpen om de grote erfgoedconventies, zoals de Conventies van Valletta, Firenze, Faro en Granada, in de praktijk om te zetten. De Strategie 21 biedt een kader voor een omvattend erfgoedbeleid en -beheer en is een gevolg van de Verklaring van Namen van april 2015. Toen gingen de bevoegde ministers akkoord om een gedeelde en geïntegreerde aanpak van erfgoedbeheer te promoten. De Strategie 21 werd in april 2017 in Cyprus gelanceerd. Die strategie van de 21ste eeuw reikt concrete handvaten aan met een focus op de sociale dimensie van erfgoed, economische en ruimtelijke ontwikkelingen, en kennis en educatie.
- Verordening (EU) 2019/880 van hetpees Parlement en de Raad van 17 april 2019 betreffende het binnenbrengen en de invoer van cultuurgoederen;
- Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development: die resolutie werd aangenomen door de Verenigde Naties op 25 september 2015. Daarin is een doelstelling opgenomen voor het beschermen en veiligstellen van erfgoed: *SDG 11. Duurzame steden en gemeenschappen - Doelstelling 4. De inspanningen verhogen om het culturele en natuurlijke erfgoed van de wereld te beschermen en veilig te stellen.*

7.2 INTERNATIONAAL AANVAARDE DEONTOLOGISCHE CODES

Voor de verschillende types cultureel-erfgoedwerking zijn er internationaal aanvaarde deontologische codes. De belangrijkste voor de erkende en gesubsidieerde organisaties waarop het decreet zich baseert, zijn ICOM, ICA en IFLA. Het geven van een kwaliteitslabel aan collectiebeherende organisaties bouwt voort op die internationale deontologische kaders en ethische codes. Van erkende en gesubsidieerde organisaties wordt verwacht dat ze de internationale codes kennen en toepassen. Het onderzoeksrapport dat FARO opmaakte ter voorbereiding van de visienota rond de internationale tendensen geeft een uitgebreider overzicht van aanvaarde deontologische codes:

Domein	Organisatie	Code
Conservatie-restauratie	European Confederation of Conservator-Restorers' Organisations (ECCO)	Professional guidelines Code of Ethics
	The institute of conservation (ICON)	Professional standards and Judgment & Ethics
Musea	International Council of Museums (ICOM)	ICOM Code of ethics
	Museum Store association (MSA)	MSA Code of ethics
Archiefinstellingen	International Council of Archives (ICA)	ICA Code of Ethics
Bibliotheken	International Federation of Library Associations and Institution (IFLA)	IFLA Code of Ethics for Librarians and other Information Workers
Immaterieel erfgoed	Unesco	Ethical Principles for Safeguarding Intangible Cultural Heritage

Tabel 14: het overzicht van de internationale deontologische codes

Organisaties kunnen zelf ethische codes en richtlijnen opstellen voor verschillende domeinen van hun interne werking. Ze kunnen ook de krachten bundelen om samen met collega's uit andere Vlaamse erfgoedorganisaties bijkomende afspraken op Vlaams niveau te maken. Er bestaan al voorbeelden zoals de beroepscode van de VVBAD, en de ethische principes verbonden aan de inventaris immaterieel erfgoed.

7.3 INTERNATIONALE TENDENSEN

Daarnaast houden de Vlaamse overheid en de organisaties ook rekening met internationale tendensen. Er zijn talrijke internationale netwerken die kennis delen en naar een gedeeld referentiekader streven.

Ter voorbereiding van de Strategische Visienota Cultureel Erfgoed verkende FARO in samenwerking met het departement CJM internationale evoluties die van belang zijn voor

de cultureel-erfgoedwerking. Het steunpunt ging na wat er momenteel internationaal leeft binnen het vakgebied van de professionele erfgoedwerkers en hoe de rol van cultureel-erfgoedorganisaties onder invloed van die tendensen evolueert. De focus lag op de roerende cultureel-erfgoedwerking in het algemeen en de collectiebeherende organisaties in het bijzonder. De internationale evoluties specifiek met betrekking tot immaterieel erfgoed bleven buiten deze opdracht, omdat die beleidsmatig reeds nauwer opgevolgd worden. Enkel trends die de komende jaren een impact op het Vlaamse cultureel-erfgoedsector zullen hebben en waar de Vlaamse overheid een beleid rond kan ontwikkelen, werden onderzocht. Op basis van de aanwezige veldkennis en bijkomende deskresearch bakende het steunpunt zes onderwerpen af. Voor elke trend stonden volgende onderzoeksvragen voorop:

- Wat houden die tendensen in?
- Waarom zijn ze relevant om op te volgen voor de cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen?
- Wat zijn mogelijke beleidspistes die de Vlaamse overheid kan bewandelen om de Vlaamse collectiebeherende erfgoedorganisaties te ondersteunen in hun omgang met de tendensen?

De onderzoeksmethode bestond uit zowel deskresearch, het raadplegen van relevante (internationale) netwerken als het expliciteren van reeds aanwezige kennis en expertise bij FARO. Het eindresultaat van de onderzoeksopdracht was een gestructureerde input voor de Strategische Visienota en de omgevingsanalyse als bijlage.

Het departement en FARO bekijken hoe het onderzoek en de inzichten rond de internationale tendensen gedeeld worden met de sector. FARO valoriseert op termijn die werkteksten als artikels voor het tijdschrift of als bijdragen voor het kennisplatform ‘Erfgoedwijzer’ op de FARO-website.

Volgende trends werden gedetecteerd:

- **Risicomanagement in collectiebeheer**
  Die trend speelt in op de nood aan (meer) risicomanagement voor cultureel-erfgoedcollecties. Met risicomanagement of risicobeheer wordt het continu proces bedoeld dat mogelijke risico’s identificeert, inschat en beoordeelt, en vervolgens die risico’s beheerst en verder opvolgt. In dat geval gaat het om risicomanagement voor collectiebehoud, -beheer en -beleid. Kernbegrippen bij die trends zijn ‘veiligheid’ en ‘veiligstellen’. Het gaat met andere woorden om preventieve maatregelen die worden genomen om de (potentiële) risico’s en gevaren zoveel mogelijk in te perken, met het oog op de veiligheid van de mens en het veiligstellen van de collecties.

  De trendbijdrage is opgesplitst in drie subtrends:

  - klimaatverandering (subtrend 1) en conflictsituaties (subtrend 2), waarbij de focus komt te liggen op (meer) risicomanagement voor het behoud van (potentieel) bedreigde collecties;
  - gevaarlijk erfgoed (subtrend 3), waarbij de focus voornamelijk ligt op (meer) risicomanagement van (potentieel) gevaarlijke collectiestukken voor de mens;

- hedendaags verzamelbeleid in relatie tot privéverzamelaars.

In deze bijdrage wordt verkend wat de belangrijkste thema's/begrippen in die context betekenen, wat de belangrijkste internationale beleidskaders en netwerken zijn, en welke uitdagingen er spelen.

- **Welzijnsgericht erfgoedwerk**
  Meer dan ooit zijn collectiebeherende erfgoedinstellingen mensgerichte instellingen. Ze beseffen dat ze zo veel meer kunnen zijn dan louter tentoonstellingsplekken of leer- of studieomgevingen. Vanuit een oprechte wil om midden in de samenleving te staan, zetten meer musea, archieven en erfgoedbibliotheken in op andersoortige vormen van erfgoedwerk. Een van de meest in het oog springende vormen is 'welzijnsgericht erfgoedwerk'. Onder 'welzijnsgericht erfgoedwerk' kunnen alle vormen van erfgoedwerk verstaan worden, binnen en buiten de instellingmuren, waarbij de collectie of de ruimte wordt ingezet om het individuele welzijn van personen of het sociale/collectieve welzijn van groepen te verbeteren. Welzijnsgericht erfgoedwerk omvat een scala aan methoden of technieken die bij een veelvoud aan doelgroepen kunnen worden toegepast. Het gaat van mindfulness- of yogasessies in de rust en schoonheid van tentoonstellingszalen over objecthandlingssessies met museale objecten bij mensen met dementie tot het versterken van de sociale cohesie op wijkniveau op basis van verhalen en bronnen uit lokale archieven. Die trend hangt ook nauw samen met 'Buurtgericht erfgoedwerk'.

- **Ethiek**
  Mensen, samenlevingen, perspectieven en waardenkaders vermengen zich steeds sterker met elkaar. Waar alternatieve stemmen vroeger zwegen (of het zwijgen werden opgelegd), klinken ze nu steeds luider. Communicatie en omgang met elkaar worden steeds directer en complexer. Waarden botsen en dat heeft vaak polarisatie als gevolg. Kortom: het aantal ethische vraagstukken in de maatschappij neemt sterk toe. Het goed kunnen afwegen van verschillende invalshoeken en onderbouwd keuzes maken, met respect voor verschillende perspectieven, wordt belangrijker. In die context is er een toenemende nood aan ethiek en ethische en deontologische richtlijnen. Die kunnen individuen, groepen en organisaties helpen om het eigen handelen te duiden en daaraan af te toetsen. Opvallend is de belangrijke rol die de deontologische codes spelen en het belang van een integraal ethiekbeleid in organisaties. In deze bijdrage werd bekeken hoe dit speelt in de cultureel-erfgoedsector.

- **Sociaal leren**
  Leren betekent steeds meer leren door participatie: in betekenisvolle (authentieke) contexten, én samen met anderen, zodat leren van verschil mogelijk wordt. De participatieve omslag is net zoals in andere domeinen van de samenleving herkenbaar in onderwijs en levenslang leren. Gemotiveerd vanuit een streven naar een democratische en inclusieve samenleving, vullen erfgoedorganisaties hun educatieve opdracht in door zich niet alleen te richten op het individueel leren, maar ook op sociaal leren door middel van participatie. Erfgoedorganisaties positioneren zich als actor in een netwerk gekenmerkt door een pluraliteit aan relaties en zijn zo context en platform voor meerstemmig erfgoed en dragen zo bij tot erfgoedwijsheid.

- **Buurtgericht erfgoedwerk**
  Deze bijdrage gaat over erfgoed en sociale cohesie, vanuit het perspectief van de buurtidentiteit. Aan de hand van een reeks buitenlandse praktijkvoorbeelden wordt bekeken hoe cultureel-erfgoedorganisaties via een buurtgerichte werking kunnen bijdragen tot gevoelens van verbondenheid en sense of belonging in de gemeenschappen. De keuze voor die buurtgerichte benadering berust op een dubbel uitgangspunt. Enerzijds vormt een buurtgerichte benadering voor cultureelerfgoedorganisaties een positief en verbindend handelingsperspectief om (opnieuw) met identiteit aan de slag te gaan. Anderzijds komen in de buurtgerichte benadering een aantal sectorspecifieke tendensen samen. De buurt staat het dichtst bij de bevolking en kan bijgevolg fungeren als laboratorium om te experimenteren met participatie & activering, duurzaamheid en opvattingen over hedendaags verzamelen.

8 ERFGOEDBELEID VAN ANDERE OVERHEDEN

In Vlaanderen nemen diverse overheden verantwoordelijkheden voor het erfgoedbeleid. Ze investeren in cultureel-erfgoedwerking en leggen eigen accenten. Een belangrijk uitgangspunt in het cultureel-erfgoedbeleid dat de afgelopen decennia werd ontwikkeld, is de complementariteit met andere bestuursniveaus. De taken die de verschillende overheidsniveaus op zich namen, waren de voorbije jaren aan bestuurlijke hervormingen onderhevig. Met de afslanking van de provincies werd het complementaire beleid grondig hertekend. Het aanpassen van het beleid aan dergelijke bestuurswijzigingen vraagt tijd. De huidige bestuurlijke bewegingen betekenen een heroriëntering van de rol van de Vlaamse overheid én van de relatie met andere besturen.

8.1 STEDEN, GEMEENTEN EN DE VLAAMSE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

Steden en gemeenten zijn van oudsher belangrijk binnen het erfgoedbeleid, als eigenaars van belangrijke collecties en als inrichtende macht, oprichter of beheerder van de meeste collectiebeherende organisaties in Vlaanderen. Voor vele musea, culturele archiefinstellingen en erfgoedbibliotheken dragen zij de hoofdverantwoordelijkheid en voorzien ze aanzienlijke middelen. Tegelijkertijd investeren steden en gemeenten op het lokaal niveau in initiatieven, verenigingen en vrijwilligers die zich inzetten voor erfgoed. Vanuit het opnemen van een dienstverlenende rol op regionaal niveau ontwikkelen vele steden en gemeenten, als stad of vanuit een intergemeentelijke samenwerking, een regionaal cultureel-erfgoedbeleid. De Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) neemt een rol op voor het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad. De VGC ontwikkelt ook een depotbeleid voor het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad.

Voor de beleidsafstemming tussen beide bestuursniveaus, de Vlaamse overheid enerzijds en steden, gemeenten en de VGC anderzijds, zijn afspraken ingeschreven in het Cultureelerfgoeddecreet. Zo worden steden en gemeenten en de VGC betrokken bij de opmaak van de strategische visienota. Ze worden gehoord bij het erkennen van collectiebeherende organisaties en bij het toekennen van werkingssubsidies aan cultureel-erfgoedorganisaties op hun grondgebied. Ook bij het sluiten van een beheersovereenkomst met de cultureel-erfgoedinstellingen die gevestigd zijn op hun grondgebied, worden steden en gemeenten of de VGC betrokken.

Drie recente bestuurlijke wijzigingen hebben een impact op het lokale cultureel-erfgoedbeleid. Conform de bijzondere wet met betrekking tot de Brusselse Instellingen van 12 januari 1989, zoals aangepast na de zesde staatshervorming, oefent Brussel de bevoegdheden uit op het vlak van schone kunsten, het cultureel patrimonium, de musea en de biculturele aangelegenheden voor zover die van gewestelijk belang zijn.

Nog een recente bestuurlijke hervorming met gevolgen voor het Vlaams erfgoed is het opgaan van de OCMW's in de gemeentebesturen (1 januari 2019). Zowel het

gebouwenbestand, de (historische) archieven en de erfgoedcollecties die tot dan door het OCMW werden beheerd, vallen onder de exclusieve bevoegdheid van het gemeentebestuur. Op veel plaatsen bracht dat een herschikking en rationalisering met zich mee van bijvoorbeeld de collectiebewaarplaatsen. Historische collecties werden soms verhuisd en gecentraliseerd om hun behoud en beheer beter te kunnen verzekeren. Samen met de collectiestukken werden vaak ook de medewerkers in eenzelfde team opgenomen.

Ook het afslanken van bevoegdheden van de provincies (zie 8.2 Provincies) heeft een impact op de relatie tussen de Vlaamse overheid en de steden en gemeenten, en op de rol die steden, gemeenten of intergemeentelijke samenwerkingsverbanden op zich nemen. Ze zetten in op bepaalde uitdagingen, zoals de depotuitdagingen. Waar daarvoor de provincies het aanspreekpunt waren voor het regionale erfgoedbeleid vinden vele organisaties nu hun weg naar de lokale overheden.

8.2 PROVINCIES

Tot eind 2017 voerden de provincies een regionaal cultureel-erfgoedbeleid. Het Vlaams Regeerakkoord 2014-2019 stelde een nieuwe interne staatshervorming voorop, waarbij de bevoegdheden van de provincies verder werden afgebouwd. Sinds 1 januari 2018 nemen de provincies geen culturele bevoegdheden meer op zich. Culturele taakstellingen en instellingen werden overgedragen naar het Vlaamse of lokale overheidsniveau. Door de afslanking van de provincies kwam een einde aan het complementaire cultureel-erfgoedbeleid waarbij een taakverdeling gold tussen de Vlaamse overheid, de provincies en de steden en gemeenten.

Het Decreet houdende de vernieuwde taakstelling en gewijzigde financiering van de provincies (18 november 2016) legt de overdracht van de taakstelling vast, met name door de bepaling in de bijlage bij de memorie van toelichting ‘de persoonsgebonden taken van de provincies’. Voor het regionale cultureel-erfgoedbeleid werd vanaf 1 januari 2018:

- Het ontwikkelen van een regionaal netwerk van cultureel-erfgoeddepots (meer bepaald de regierol voor de depotproblematiek) overgenomen door de Vlaamse overheid;
- Het ontwikkelen van een dienstverlening voor cultureel-erfgoedbeheerders, in hoofdzaak door het provinciale consulentschap, overgenomen door de Vlaamse overheid;
- Het coördineren en opzetten van regionale aggregatie- en preservatie-initiatieven voor digitaal cultureel erfgoed met het oog op duurzame toegankelijkheid overgenomen door de Vlaamse overheid.

De periode 2018-2019 vormde een overgangsfase na de afslanking van de provincies waarbij die taken en instrumenten bij het departement Cultuur, Jeugd en Media ingebed waren. In de Strategische Visienota Cultureel Erfgoed (punt ‘3.7. Regierol voor een afgestemd depotbeleid’) wordt, in samenwerking met de minister bevoegd voor Onroerend erfgoed, de visie op het afgestemde depotbeleid en de invulling van de regierol voorgesteld. Het museumconsulentschap, het behoud en beheerconsulentschap,

Depotwijzer (gewijzigd naar 'Erfgoedwijzer') en het uitleenmateriaal zijn intussen onder de hoede van FARO geplaatst. Het traject voor de continuering van de erfgoeddatabanken en het consulentschap daarvoor, loopt nog steeds. Die instrumenten blijven vooralsnog binnen het departement Cultuur, Jeugd en Media.

Structurele ondersteuning van regionaal ingedeelde collectiebeherende organisaties werd al ingebed binnen het Cultureelerfgoeddecreet van 2017. Het decreet Bovenlokale Cultuur voorziet projectmatige ondersteuning van bovenlokale cultuurprojecten. Bij de analyse van de uitdagingen blijkt de ondersteuning van erfgoedprojecten op bovenlokaal niveau nog een lacune te zijn. Dit wordt verder bekeken bij de wijziging van het Cultureelerfgoeddecreet. De evaluatie van het Bovenlokale Cultuurdecreet wordt ook nog afgerond.

8.3 FEDERALE OVERHEID

Tot slot heeft ook de federale overheid een aantal bevoegdheden met belangrijke weerslag op de cultureel-erfgoedsector, zoals de aanpak van de coronacrisis, de socio-economische positie van de cultuurwerkers en de vernieuwde federale bewakingswet.

De federale overheid is zelf beheerder van bijzonder belangrijke collecties en cultureel-erfgoedorganisaties. De Vlaamse overheid is niet bevoegd voor die instellingen. Voor Vlaamse organisaties zijn dat wel erg relevante partners om mee samen te werken.

Een aantal van de grootste collectiebeherende organisaties zijn 'federale wetenschappelijke instellingen':

- de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. In andere federale departementen zijn er nog relevante museale spelers (bijvoorbeeld Legermuseum bij Defensie, Train World bij NMBS).
- de Koninklijke Bibliotheek beheert een omvangrijke collectie en staat ook in voor de deponeringsplicht. Daarbij moet een exemplaar van alle in België verschenen boeken, en van Belgische auteurs die in het buitenland publiceren, neergelegd worden.
- het Rijksarchief.

Het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) is een belangrijke federale onderzoeksinstelling die belast is met de documentatie, studie en conservatie-restauratie van het cultureel erfgoed van ons land. Het KIK is een partner voor vele organisaties in de sector, alsook voor het departement. De expertise en het interdisciplinair spitsonderzoek naar materialen en technieken en naar producten en methodes voor conservatie-restauratie van het KIK staan (tegen betaling) ten dienste van het hele veld.

9 CULTUURBREED BELEID EN ANDERE BELEIDSDOMEINEN

Deze omgevingsanalyse focust op het in beeld brengen van cultureel erfgoed, cultureel-erfgoedwerking en het cultureel-erfgoedbeleid. Het Vlaamse cultureel-erfgoedbeleid staat echter niet op zichzelf.

Binnen het brede cultuurbeleid zijn er verschillende instrumenten en beleidsontwikkelingen die relevant zijn voor het versterken van de cultureel-erfgoedwerking en cultureel-erfgoedactoren. De strategische visienota gaat in op de belangrijkste instrumenten en uitdagingen die zich stellen in relatie tot het cultuurbrede beleid (zie Strategische Visienota Cultureel Erfgoed, 'II - 8.1 Afstemming binnen het cultuurbrede beleid'). Het beleid rond digitale transformatie is een voorbeeld van een cultuurbreed beleid (zie Strategische Visienota Cultureel Erfgoed, 'II - 4 Aanmoedigen en versterken van de digitale transformatie').

Er is ook verbondenheid met andere beleidsdomeinen. Cultureel erfgoed en de cultureel-erfgoedsector dragen bij tot het uitvoeren van de beleidsdoelstellingen van verwante domeinen zoals Toerisme, Onderwijs, Bestuurszaken, Onroerend Erfgoed, Welzijn en Internationaal Vlaanderen. Regelgeving en beleid uit andere domeinen hebben ook een impact op cultureel erfgoed en de sector. De visienota gaat in op de belangrijkste beleidsdomeinen en uitdagingen die zich stellen (zie Strategische Visienota Cultureel Erfgoed 'II - 8.2 Afstemming met andere beleidsdomeinen').

Een uitgebreid overzicht en analyse van alle instrumenten uit het cultuurbrede beleid en uit andere beleidsdomeinen wordt niet gevat onder deze omgevingsanalyse.